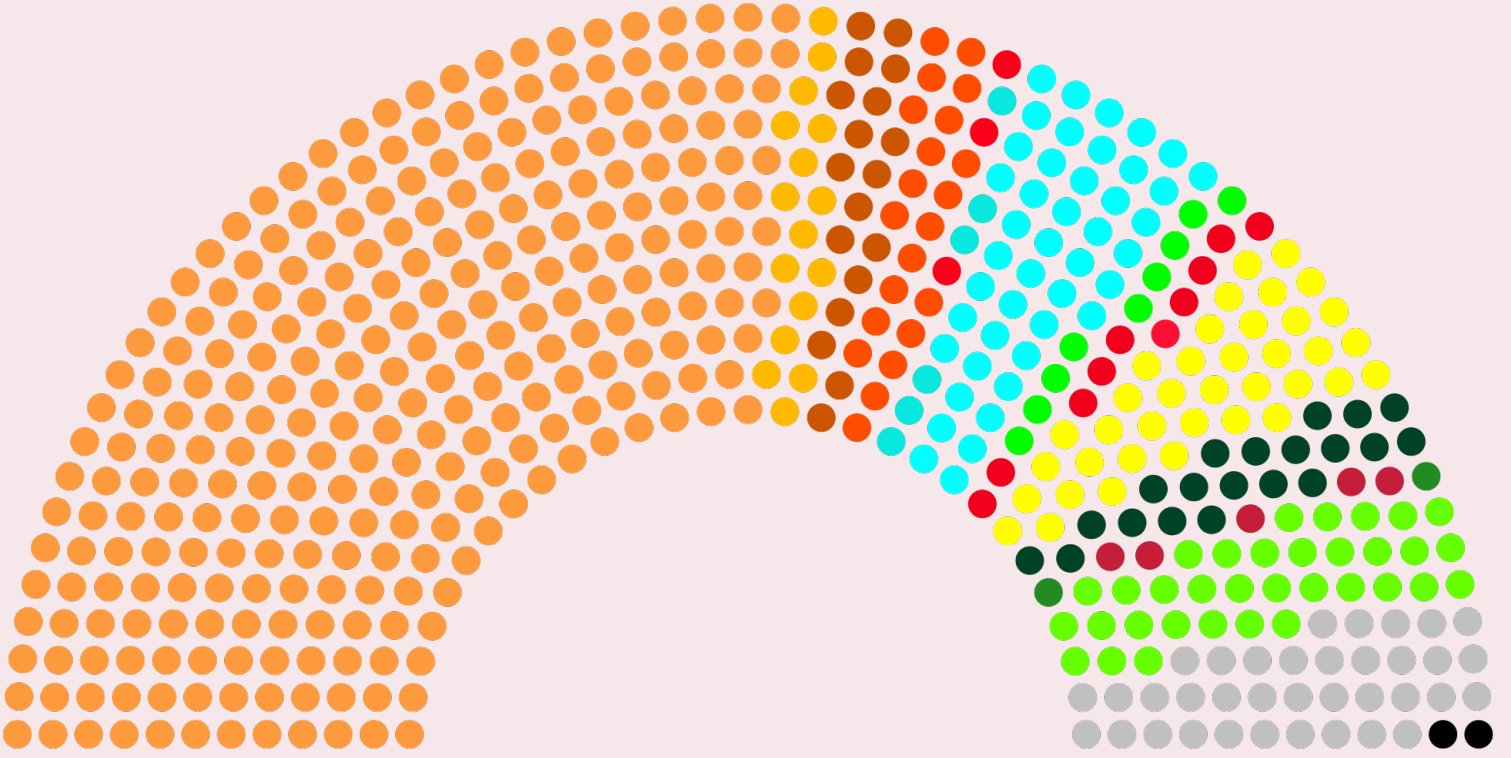

Liberal Perspektif Rapor

Sayı: 4 ■ Ekim 2015

TÜRKİYE PARTİ SİSTEMİNDE İSTİKRAR SORUNU

Parti Sisteminde Oynaklık, Oy Esnekliği ve Parti Desteği Değişkeni
Örneğinde İller Bazında Bir İnceleme

Tanju Tosun
Gülgün Erdoğan Tosun
Yusuf Can Gökmen

Liberal Perspektif Rapor

Sayı: 4 ▪ Ekim 2015

TÜRKİYE PARTİ SİSTEMİNDE İSTİKRAR SORUNU

Parti Sisteminde Oynaklık, Oy Esnekliği
ve Parti Desteği Değişkeni Örneğinde
İller Bazında Bir İnceleme

Tanju Tosun
Gülgün Erdoğan Tosun
Yusuf Can Gökmen

© Tanju Tosun vd., 2015
© Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2015

*Bu çalışmadaki görüşler yazarlara aittir.
Özgürlük Araştırmaları Derneği ve Friedrich
Naumann Vakfı'nın kurumsal görüşlerini
yansıtmaz.*

ÖZGÜRLÜK ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ

📍 Turgut Reis Caddesi.No:15/4
Mebusevleri, Çankaya / ANKARA

✉ info@ozgurlikarastirmalari.com

🌐 www.ozgurlikarastirmalari.com

☎ (312) 213 24 00

f ozgurlikarastirmalari

🐦 ozgurlikar

Özgür
bir toplum
için...

İÇİNDEKİLER

I. Parti Sistemlerinde İstikrar Sorunu: Metodolojik Değerlendirme	2
II. Türkiye Parti Sisteminde İstikrar Sorunu	8
III. Parti Sisteminde Oynaklık	8
IV. İller Örneğinde Parti Sistemi Oynaklığı	12
1. 2011-2015 Dönemi	12
2. 2002-2015 Dönemi	18
V. İdeolojik Bloklardaki Oynaklık	19
1. Sağ İdeolojik Blok	19
2. Sol İdeolojik Blok	19
VI. Parti Oy Oynaklığı	25
1. AK Parti	26
2. CHP	26
3. MHP	32
4. DEHAP-HDP Çizgisi	33
VII. İllere Göre Parti Sistemi Oynaklığı ve 7 Haziran 2015 Seçiminde Partilerin Oy Artış-Azalışları	39
VIII. Partilerin Oy Esnekliği	43
IX. İllere Göre Partilerin Oy Esnekliği ve 7 Haziran Seçiminde Oy Artış-Azalışları	44
X. Parti Desteği Değişkeni	48
XI. 7 Haziran'da Kazanılan Son Milletvekilliğine Göre İller Bazında Oynaklık ve Milletvekili Dağılım Senaryoları	55
1. Simülasyon 1:	55
2. Simülasyon 2:	56
XII. Sonuç	58

Tanju Tosun

Ege Üniversitesi İ.İ.B.F Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi olan Prof. Dr. Tanju Tosun lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünde, yüksek lisans ve doktorasını Dokuz Eylül Üniversitesi'nde tamamladı. 1989-1998 yılları arasında Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapan Tosun, halen Ege Üniversitesi'nde akademik faaliyetlerini yürütmektedir. Bir süre Washington D.C'de Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Türkiye Çalışmaları Merkezi'nde misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Çalışma alanları; Türkiye Siyasal Hayatı, Siyasal Partiler, Seçim Coğrafyası, Oy Verme Davranışı, Karşılaştırmalı Siyaset ve CHP'dir. Bu konularda basılmış çeşitli eserleri bulunmaktadır.

Gülgün Erdoğan Tosun

Prof. Dr. Gülgün Erdoğan Tosun Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü öğretim üyesidir. Lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F Kamu Yönetimi Bölümü'nde tamamlamış, yüksek lisansını Kitle İletişimi alanında, doktorasını ise Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Kamu Yönetimi alanında yapmıştır. Bir süre Washington D.C'de Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Türkiye Çalışmaları Merkezi'nde misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Akademik ilgi alanları sivil toplum, demokratikleşme, kamuoyu, siyasi partiler, karşılaştırmalı siyaset ve siyasal iletişim olup, akademik çalışmaları bu konularda yoğunlaşmıştır. Aynı alanlarda yazılmış çeşitli kitap ve makaleleri vardır.

Yusuf Can Gökmen

1989 Tarsus/Mersin'de doğmuştur. Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi ve Siyasi Tarih Anabilim Dalında araştırma görevlisidir. Bialystok Kamu Yönetimi Kolejinde Avrupa Entegrasyonu Bağlamında İyi Yönetişim eğitimi almış ve Freiburg Üniversitesi Siyaset Bilimi Departmanında seçmen davranışları ve oy verme teorileri üzerine staj yapmıştır. Akademik alanda yorumsal ve karşılaştırmalı politika, seçimler, siyasi partiler ve seçmen davranışları, modernleşme ve siyaset kuramları (Rawls, Arendt, Schmitt& Ranciere, Pettit) üzerine çalışmaktadır. Çeşitli akademik/politik dergilerde yazıları yayımlanmıştır.

Özgür
bir
toplum
için...

ÖZET

Türkiye siyasetinin en temel sorunlu alanlarından biri parti sistemidir. 1946'dan günümüze rekabetçi parti sistemine yönelik olarak askeri darbeler gibi dışsal müdahaleler ve parti iç yapılarındaki içsel dinamikler parti sisteminin kurumsallaşamamasına neden olmuştur. Kurumsallaşamama sorununun temel göstergelerinden biri seçmen tercihlerindeki hareketlilik ya da oynaklıktır. Bu durum kaçınılmaz olarak Türkiye parti siyasetinde dönemsel olarak istikrarsızlığın yaşanmasına neden olmaktadır. Türkiye parti siyaseti üzerine çalışan uzmanlar oynaklıkta 1990'lara dek sosyal bölünmelerin etkili olduğunu belirtirken, daha sonra ekonomik (işbaşındaki hükümet dönemindeki bireysel ekonomik kazanç-kayıp) faktörlerin belirleyiciliğinden söz ederler. Bu çalışmada Türkiye parti siyasetinde istikrar sorunu genel değerlendirmenin ardından iller örneğinde incelenmektedir. 2002'den 2015'e yapılan 4 genel seçim sonuçları veri alınarak, illerdeki seçmen hareketliliğinin fotoğrafı çekilmekte, parti sisteminde oynaklık çeşitli boyutlarıyla ele alınmaktadır. Batılı siyaset bilimciler parti sistemi istikrarını araştırırken 3 göstergeden yararlanırlar: Seçimsel oynaklık, partilerin oy esnekliği ve parti desteği değişkeni. Biz de çalışmamızda partiler ve iller özelinde bu göstergeleri karşılaştırmalı olarak değerlendiriyoruz. Yerleşik batı demokrasileriyle karşılaştırıldığında Türkiye'de her 3 göstergenin de yüksek olmasına rağmen, 2000'lerin ortalarından itibaren düşüşe tanık oluyoruz. Bunun nedeni; parti sisteminin kurumsallaşma sürecine girmesidir.

Aynı dönemde istikrarsızlık göstergelerinden oynaklığa bakıldığında, en yüksek DEHAP-HDP çizgisinde, en düşük ise CHP'de olduğu görülüyor. CHP'nin oynaklık katsayısının düşüklüğü bu partinin sosyal tabanının yerleşik oluşuyla ilgilidir. Ayrıca, sağ ideolojik bloktaki oynaklığın sola kıyasla daha yüksek oluşu da dikkati çeken bir diğer husus. Partilerin oy esnekliğine baktığımızda, en yüksek MHP, buna karşılık en düşük yine CHP'nindir. Oy desteği değişkeni (parti oyları standart sapması) en düşük olan parti CHP iken, en yüksek AK Parti'nindir. Bu durum CHP'nin sosyal tabanının yerleşikliği, AK Parti'nin ise son seçimde uğradığı ciddi oy kaybıyla yakından ilgilidir. Çalışmanın son kısmında 7 Haziran'da partilerin iller bazında çıkardıkları son milletvekilliklerini illerdeki oy oynaklığı ile ilişkilendirerek, oynaklığın milletvekili dağılımına etkisine yönelik simülasyon yapılmıştır. Simülasyon sonucunda partilerin milletvekili dağılımının çok radikal bir değişime uğramadığı tespit edilmiştir.

PARTİ SİSTEMLERİNDE İSTİKRAR SORUNU: METODOLOJİK DEĞERLENDİRME

Siyaset bilimi alanındaki çalışmalarda halen süren tartışmalarda odaklanılan konulardan biri; hangi demokratik sistemin istikrarlı olduğuna ilişkindir. Bir grup siyaset bilimci sosyal bölünmeler temelinde artan istikrarsızlık göstergelerinden söz ederken (Bartolini, Mair, Klingemann, Fuchs) bir diğer grup ise (Pederson, Maguire, Dalton, Crewe, Denver) 1970'lerden beri bölünmelerin zayıflamasıyla sistem istikrarının azaldığının altını çizmekte. Siyasi sistemin istikrarına ilişkin çalışmalardaki geleneksel yaklaşımı en iyi tanımlayan; Lipset ve Rokkan'ın 1967'de kaleme aldıkları parti sistemleri ve seçmen saflaşmalarıyla ilgili çalışmaları olup, yazarlar bu eserlerinde bölünmelerin 20.yüzyılın başında parti sistemine entegre olmalarıyla parti rekabeti ve seçmen tercihlerinde bir istikrarın oluştuğundan söz etmiş, 1960'ların parti sisteminin birkaç istisna ile 1920'lerin mevzilenmelerini yansıttığını belirtmişlerdir. Bu yaklaşımı başlangıçta çoğu siyaset bilimci kabul etse de, 1970'lerin sonlarından itibaren bir grup revizyonist siyaset bilimci (Pederson, Maguire, Dalton, Crewe, Denver) donmuş sosyal bölünmelerin (frozen social cleavages) çözülmeye başladığını, çağdaş parti sistemlerinde daha büyük oynaklıklar ve akışkanlıklar ürettiğinin altını çizmişlerdir.

Lipset ve Rokkan'ın çalışmalarından itibaren siyaset bilimciler sistem istikrarını ölçmeye yönelik uygun bir yöntem aramakta olup, hangi ölçümün en doğru olduğuna ilişkin farklı görüşler dikkat çekmektedir. İstikrarı ölçmenin yöntemlerinden biri Pedersen'un seçim oynaklığı indeksinden yararlanmak iken, buna yönelik temel eleştiri bu ölçümün parti oynaklığının yönünü dikkate almadığıdır. Rose ve Urwin'e göre, araştırma verileri yerine makro düzeyde seçim verilerden yararlanma tuzaklara düşmeyi önler. Çünkü, seçim verileri araştırma verilerine kıyasla daha temsili, daha doğru ve ülkeler arasında karşılaştırma yapmaya daha uygundur¹.

Rose ve Urwin parti sistemi istikrarını 3 temel gösterge yardımıyla incelemektedir; seçimsel oynaklık (volatility), parti oy desteği esnekliği (elasticity) ve parti desteği değişkenidir (party support variability)². Oynaklık bir partinin seçimlerde yarıştığı zaman dilimi içinde oy desteği oranının gerilemesiyle, esneklik partilerin en iyi ve en kötü seçim performansları arasındaki oransal farkla hesaplanırken, parti desteği değişkeni parti oy oranlarındaki standart sapmadır.

1 Metnin bu kısmı şu eserden derlenmiştir: Andrew Drummond; Electoral Volatility and Party Decline in Western Democracies: 1970-1995. <http://escholarship.org/uc/item/30m7720n>, alıntı tarihi: 16/09/2015, s.1-3.

2 Richard Rose, Derek W.Urwin; "Persistence and Change in Western Party Ssystems Since 1945", *Political Studies*, 1970, 18(3), s.287-319.

1980'lerden günümüze Türkiye parti sisteminin en temel nitelikleri ya da konjonktürel olarak yaşadığı “hastalıkları”; parçalanma, kutuplaşma ve oynaklıktır³. Oynaklık kavramı parti sistemleri açısından iki seçim arasında siyasi partilerin oylarında meydana gelen değişimler olup, siyaset bilimciler bunun nedenlerini 5 kategoride ele alırlar: Seçim sistemindeki değişiklikler, parti sisteminin biçimi, kültürel segmentasyon, siyasi partilere bağlı olan örgütlerin yoğunluğu ve kısa dönemli faktörler⁴. Siyaset bilimci Mogens Pederson oynaklığı geliştirdiği formül ile (oynaklık katsayısı) hesaplamaktadır. Bu katsayı iki seçim arasında parti oylarının artış veya azalış yönündeki değişimlerinin toplamının yarısı şeklinde hesaplanır⁵. Oynaklık genel olarak parti sistemi düzeyinde toplam olarak hesaplanırsa da, Bartolini ve Mair bu konuda parti sistemi, parti blokları ve tek tek partiler olmak üzere üç düzeyde hesaplanmanın yapılabileceği görüşündedir⁶. Parti sistemi düzeyinde oynaklık bir bütün olarak seçim varyasyonunu kapsamakta olup, birbiri ardına gelen seçimlerde partilerin net kazanç ve kayıplarının toplamını ifade eder. Bu, ardışık seçimlerde siyasi aktörlerin göreceli gücünün ve sosyal kökenlerinin güvenilir bir göstergesidir⁷. Parti bloğu düzeyindeki oynaklık bir parti ailesi ya da sağ-sol, eski-yeni, muhalefet-iktidar şeklindeki çeşitli boyutlarda gruplanmış partiler için başvurulur ve burada blok içi ve bloklar arası şeklinde bir ayrıma gidilir. Blok içi oynaklık aynı blok içindeki partiler arasındaki seçimsel değişiklikleri, bloklar arası oynaklık ise bloklar arasındaki oy salınımını ifade eder. Parti düzeyinde oynaklık toplumda bir partinin kabulüne dair güvenilir bir göstergedir. Bu oynaklık seçimler arasında partilerin kazandıkları veya kaybettikleri oylara ilişkin bilgi verir. Oynaklık hangi düzeyde incelenirse incelensin, bir siyasi partinin zaman içindeki seçim performansı konusunda önemli bir hareket noktasıdır. Siyaset bilimci-

1980'lerden günümüze Türkiye parti sisteminin en temel nitelikleri ya da konjonktürel olarak yaşadığı “hastalıkları”; parçalanma, kutuplaşma ve oynaklıktır

3 Ergun Özbudun; “The Turkish Party System: Institutionalization, Polarization and Fragmentation”, *Middle Eastern Studies*, C:17, Nisan 1981, s.228-240.; Sabri Sayarı; “The Changing Party System”, (der.) Sayarı, Esmer, *Politics, Parties and Elections in Turkey*, s.22-24.

4 Ayrıntılı bilgi için bkz. Sergiu Gherghina; *Party Organization and Electoral Volatility in Central and Eastern Europe*, Routledge, New York, 2015.

5 Mogens N.Pederson; “The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility”, *European Journal of Political Research*, C:7, 1979, s.1-26.

6 S.Bartolini, Peter Mair; *Identity, Competition and Electoral Availability: The Stabilization of European Electorates 1885-1985*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990, s.25.

7 A.Krupavicius; *Party Systems in Central East Europe: Dimensions of System Stability*, University of Strathclyde:Center for the Study of Public Policy, 1999, s.8.

TABLO 1: BÖLGESEL VE DÖNEMSEL BAZDA OYNAKLIK

Oynaklık Eğilimi	Anglo - Amerikan Ulusları			İskandinav Ulusları			Kıtasaal Uluslar			Bütün Bölgeler		
	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim
>.24	10% (2)	%9 (2)	-17%	3% (1)	17% (6)	14%	15% (6)	16% (7)	1%	10% (9)	15% (15)	5%
(-.24 - +.24)	57% (12)	41% (9)	-16%	80% (24)	58% (21)	-22%	66% (27)	52% (23)	-14%	68% (63)	52% (53)	-16%
< -.24	33% (7)	50% (11)	17%	17% (5)	25% (9)	8%	20% (8)	32% (14)	12%	20% (20)	34% (34)	14%
Mutlak Değer	.24	.32	.08	.16	.25	.09	.27	.26	.01	.23	.27	.04
Toplam	(+21)	(+22)		(+30)	(+36)		(+41)	(+44)		(+92)	(+102)	

Kaynak: Veriler Thomas Mackie ve Richard Rose 'un *The International Almanac of Electoral History* ve Richard Rose ve Derek W. Urwin'in *Persistence and Change in Western Party Systems since 1945* eserlerinden alınmıştır.

ler parti sistemi oynaklığını etkileyen 4 temel belirleyici faktörden söz etmektedir. Bunlar; seçim sistemi, demokratikleşme düzeyi ya da derecesi, parti sistemi biçimi ve siyasi partilerin ideolojik kutuplaşmalarıdır. Parti sistemi ve parti oynaklığının belirleyicileri ise partilerin sayısı, sosyal bölünmeler, seçimlere katılım iken, parti oynaklığının belirleyicileri; partiyle özdeşleşme, iktidar görevi, parti örgütüdür⁸. Ergun Özbudun parti sistemindeki oynaklıkla parti sisteminin kurumsallaşması ve demokrasinin konsolidasyonu arasında ters yönlü bir ilişkinin varlığını kabul edildiğini belirtirken, burada özellikle farklı türdeki oynaklıkların ayırt edilmesi gerektiği düşüncesindedir. Oynaklık sosyal bölünmelerin parti sistemi üzerindeki etkisi ve bununla bağlantılı olarak partiyle özdeşleşme (party identification) duygusunun zayıflamasının sonucunda oluşuyorsa, gerçek anlamda bir kurumsal bozulmadan (deinstitutionalization) sözedilebilir, tam tersine yüksek düzeydeki bir oynaklık bir veya birbirini izleyen birkaç seçimde gözleniyorsa, bu durumda parti sisteminde yeniden saflaşma (realignment) yani kurumsallaşma yönün-

8 Bkz. Sergiu, a.g.e, s.17-32.

**TABLO 2: BÖLGESEL VE DÖNEMSEL BAZDA PARTİ OY DESTEĞİ ESNEKLİĞİ
(PARTİLERİN OY ESNEKLİĞİ)**

Oynaklık Eğilimi	Anglo - Amerikan Ulusları			İskandinav Ulusları			Kıtasaal Uluslar			Bütün Bölgeler		
	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim
0 - 1.99%	0% (0)	0% (0)	0%	3% (1)	3% (1)	0%	7% (3)	2% (1)	-5%	4% (4)	2% (2)	-2%
2.0 - 3.99%	5% (1)	0% (0)	-5%	20% (6)	6% (2)	-14%	20% (8)	16% (7)	-4%	16% (15)	9% (9)	-7%
4.0 - 5.99%	14% (3)	14% (3)	0%	22% (8)	22% (8)	-5%	15% (6)	23% (10)	8%	18% (17)	21% (21)	3%
6.0 - 7.99%	24% (5)	14% (3)	-10%	27% (8)	11% (4)	-16%	15% (6)	20% (9)	5%	21% (19)	16% (16)	-5%
8.0 - 9.99%	14% (3)	5% (1)	-9%	10% (3)	17% (6)	7%	17% (7)	11% (5)	-6%	14% (13)	12% (12)	-2%
10.0 - 11.99%	14% (3)	18% (4)	4%	10% (3)	17% (6)	7%	7% (3)	7% (3)	0%	10% (9)	13% (13)	3%
12.0 - 13.99%	5% (1)	27% (6)	22%	3% (1)	14% (5)	11%	10% (4)	7% (3)	-3%	7% (6)	14% (14)	7%
14.0% Plus	24% (5)	23% (5)	-1%	0% (0)	11% (4)	11%	10% (4)	14% (6)	4%	10% (9)	15% (15)	5%
Mutlak Değer	9.9%	12.2%	2.3%	5.6%	8.8%	3.2%***	8.5%	8.1%	(-.4%)	7.9%	9.2%	1.3%
Toplam	(+21)	(+22)		(+30)	(+36)		(+41)	(+44)		(+92)	(+102)	

Kaynak: Andrew Drummond; Electoral Volatility and Party Decline in Western Democracies:1970-1995. <http://escholarship.org/uc/item/30m7720n>, alıntı tarihi: 16/09/2015

de bir değişimden bahsedilebilir⁹. Peter Mair 1945-1989 döneminde Batı Avrupa Demokrasilerinde ortalama oynaklık katsayısını yüzde 8.7, Rose ve Urwin ise 1945-70 döneminde inceledikleri partilerin üçte

9 Ergun Özbudun; "The Turkish Party System: Institutionalization, Polarization and Fragmentation", s.236, Yasushi Hazama; Electoral Volatility in Turkey: Cleavages vs. The Economy, Institute of Developing Economies, Chiba, 2007, s.1-5'den aktaran Ergun Özbudun; *Türkiye'de Parti ve Seçim Sistemi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 66-67.

TABLO 3: BÖLGESEL VE DÖNEMSEL BAZDA PARTİ DESTEĞİ DEĞİŞKENİ(PARTİ SAYILARI VE ORANLARI İLE STANDART SAPMA ARASINDA)

Standart Sapma	Anglo - Amerikan Ulusları			İskandinav Ulusları			Kıtasal Uluslar			Bütün Bölgeler		
	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim	1945 - 1970	1970 - 1995	Değişim
0 - 0.99%	0% (0)	0% (0)	0%	3% (1)	3% (1)	0%	10% (4)	7% (3)	%-3	%5 (5)	4% (4)	%-1
1.0 - 1.99%	24% (5)	14% (3)	%-10	45% (13)	11% (4)	%-34	24% (10)	25% (11)	1%	31% (28)	18% (18)	%-13
2.0 - 2.99%	19% (3)	9% (2)	%-10	38% (11)	31% (11)	%-7	20% (8)	27% (12)	7%	25% (23)	25% (25)	0%
3.0 - 3.99%	24% (5)	32% (7)	8%	10% (3)	31% (11)	21%	24% (10)	20% (9)	4%	20% (18)	26% (27)	6%
4.0 - 4.99%	10% (2)	9% (2)	%-1	%3 (1)	17% (6)	14%	10% (4)	%5 (2)	%-5	8% (7)	10% (10)	2%
5.0 - 5.99%	14% (2)	23% (5)	13%	0% (0)	0% (0)	0%	%5 (2)	7% (3)	2%	4% (4)	8% (8)	4%
6.0 - 6.99%	0% (0)	5% (1)	5%	0% (0)	8% (3)	8%	%2 (1)	%5 (2)	3%	1% (1)	6% (6)	5%
7% Plus	14% (3)	9% (2)	%-5	0% (0)	0% (0)	0%	%5 (2)	%5 (2)	0%	5% (5)	4% (4)	%-1
Mutlak Değer	3.6%	4.2%	.6%	2.2%	3.2%	1.0%***	3.2%	3.1%	%-1	3.0%	3.4%	.4%
Toplam	(+21)	(+22)		(+30)	(+36)		(+41)	(+44)		(+92)	(+102)	

Kaynak: Andrew Drummond; Electoral Volatility and Party Decline in Western Democracies:1970-1995. <http://escholarship.org/uc/item/30m7720n>, alıntı tarihi: 16/09/2015

ikisinde sistematik bir oynaklık artış ya da azalış yönünde eğilim tespit edemezken, bu döneme özgü olarak dört yıllık periyotlar örneğinde yüzde 1'den düşük oy gücündeki değişim tespit etmişlerdir.¹⁰

Parti sistemini analiz ederken yararlanılan ikinci gösterge parti oy desteği esnekliği olup, bu kavram aslında partilerin bir zaman dilimi için-

10 Peter Mair; Party System Change, Clarendon Press, Oxford, 1997'den aktaran, Özbudun, "Türkiye'de Parti...", a.g.e., s.66, Rose, Urwin, a.g.e, s.291-292.

TABLO 4: ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE PARTİ SİSTEMİ OYNAKLIĞI

Ülke	Seçim Dönemleri	Oynaklık	Ülke	Seçim Dönemleri	Oynaklık
ABD	1946-2004	3.4	Almanya	1946-2005	8.0
Honduras	1981-2005	6.8	İsveç	1948-2002	7.9
Jamaika	1959-2002	14.7	Finlandiya	1945-2003	8.0
Norveç	1945-2005	11.3	Avusturya	1945-2002	6.6
İngiltere	1945-2005	7.6	İrlanda	1948-2002	9.5
Avustralya	1946-2004	6.9	Danimarka	1945-2005	11.0
Kanada	1945-2006	11.6	Yunanistan	1974-2004	10.8
Hollanda	1946-2003	12.5	İsviçre	1947-2003	7.4
Brezilya	1986-2006	19.6	Şili	1989-2005	13.9
Uruguay	1984-2004	15.6	Portekiz	1975-2005	16.1
Mauritius Adası	1976-1995	19.3	Fransa	1946-2002	18.1
Belçika	1946-2003	11.7	Yeni Zelanda	1946-2005	11.1
Dominik Cumhuriyeti	1978-2006	33.2	Macaristan	1990-2002	30.2
Botswana	1979-2004	11.8	İspanya	1977-2004	17.6
Sri Lanka	1952-2004	16.7	Japonya	1952-2005	14.1
Malezya	1974-2004	13.3	İtalya	1948-2001	15.4
Arjantin	1983-2003	22.5	Meksika	1994-2006	20.6
İsrail	1949-2003	20.1	Kolombiya	1958-2006	15.9
Moğolistan	1990-2004	32.2	El Salvador	1985-2006	17.8
Kosta Rika	1946-2006	29.9	Papua Yeni Gine	1977-1997	27.8
Hindistan	1951-2004	26.7	Makedonya	1990-2006	38.3
Venezüella	1958-2005	32.9	Polonya	1991-2005	45.5
Ekvador	1979-2002	31.9	Tayvan	1992-2001	20.3
Çek Cumhuriyeti	1990-2002	28.5	Filipinler	1987-1998	44.8
Trinidad & Tobago	1966-2002	27.3	Türkiye	1983-2002	32.7
Bolivya	1989-2005	39.5	Romanya	1990-2004	46.5
Bulgaristan	1990-2005	39.3	Estonya	1992-2003	44.7
Rusya	1993-2003	44.8	Litvanya	1993-2002	52.0
Güney Kore	1988-2004	36.6	Benin	1991-1999	68.3

Kaynak: Scott Mainwaring, Annabella Espana, Carlos Gervasoni; "Extra System Electoral Volatility and the Vote Share of Young Parties", (*Paper for the annual meeting of the Canadian Political Science Association*), 28 May 2009, s.18-19

deki seçim performansını gösterir. Rose ve Urwin'in bulgularına göre, 1945-1970 döneminde incelenen ülkelerin partilerinde ortalama esneklik %7.9'dur. 1970-1995 döneminde ise bu oran %9.2'ye yükselmiştir. Analiz-

lerde yararlanılan üçüncü gösterge parti desteği değişimi aynı yazarların bulgularına göre 1945-70 döneminde %3, 1970'ten 1995'e ise %3.4'tür.¹¹

TÜRKİYE PARTİ SİSTEMİNDE İSTİKRAR SORUNU

Türkiye parti sisteminin yaşadığı istikrarsızlığa bağlı olarak kurumsallaşamama sorunu, bu konuda çalışan siyaset bilimcilerin üzerinde uzlaştığı hususlardan biridir. Yukarıdaki teorik ve metodolojik çerçevede ifade edildiği gibi, parti sisteminin istikrarı incelenirken, oynaklık, parti oy desteği esnekliği ile parti desteği değişkenine ilişkin göstergelerden yararlanarak değerlendirme yapmak, sorunu tespit etmemiz açısından daha yararlı olabilir. Bu noktada ilk olarak parti sisteminde oynaklığa göz atmak istiyoruz.

PARTİ SİSTEMİNDE OYNAKLIK

Türkiye parti sistemindeki oynaklıkla ilgili yapılan çalışmalarda Batı Avrupa demokrasileriyle karşılaştırıldığında oynaklığın daha yüksek olması dikkate değerdir. Bunun temel nedeni partilerin dışsal etkenlerle kurumsallaşamamalarıdır. Demokratik sürecin zaman zaman askeri darbelerle kesintiye uğraması, doğrudan ya da dolaylı ara rejim dönemlerinde (28 Şubat örneği) partilerin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmaları, Türkiye'de atanmış askeri unsurların parti sistemini yeniden biçimlendirme çabalarının ürünüdür. Bu doğaldır ki kapatılan partilerin devamı niteliğinde olan yeni partilerin kurulmasına, seçmenlerin de söz konusu partilere ilk seçimde yönelmelerine yol açmaktadır.

Askeri darbeler gibi dışsal belirleyicilerin dışında, partilerde yaşanan bölünmeler de parti sistemindeki oynaklığın artmasını tetikleyen etkenlerin başında gelir. 1969 ve 1973'teki Adalet Partisi'nin oyu ile AP'den ayrılanların kurduğu Demokratik Parti'nin 1973 seçimlerindeki oyu arasında güçlü bir negatif korelasyonun tespit edilmesi, yani DP'ye oy verenlerin büyük çoğunluğunun eski AP seçmenleri oluşu seçmen hareketliliği ya da oynaklığa ilişkin tipik bir örnektir¹². Yine, 3 Kasım 2002 CHP oylarıyla 18 Nisan DSP oyları arasında tespit ettiğimiz güçlü korelasyon, 18 Nisan 1999 seçimlerin-

Türkiye parti sistemindeki oynaklıkla ilgili yapılan çalışmalarda Batı Avrupa demokrasileriyle karşılaştırıldığında oynaklığın daha yüksek olması dikkate değerdir. Bunun temel nedeni partilerin dışsal etkenlerle kurumsallaşamamalarıdır.

11 Rose, Urwin, *a.g.e.*, s.291-292.

12 Ergun Özbudun; "Voting Behaviour: Turkey", (der.) Jacob M.Landau, Ergun Özbudun, Frank Tachau, *Electoral Politics in the Middle East: Issues, Voters and Elites*, Croom Helm, Hoover Institution Press, Londra, 1980, s.135-140'dan aktaran Özbudun, *Türkiye'de Parti, a.g.e.*, s.67.

de DSP'ye oy veren seçmenlerin önemli bir kesiminin 3 Kasım 2002'de CHP'ye yöneldiğine ilişkin ipucudur¹³. Oynaklık askeri darbeler gibi dışsal, partilerdeki bölünmeler gibi içsel etkenlerin dışında, partilerin politikalarından memnuniyetsizliğe dayalı parti tercihi değiştirmeye de ilgilidir. 12 Haziran 2011'e göre 7 Haziran 2015'de HDP'deki oy artışının (Bağımsız adayların oy oranı veri alındığında yaklaşık 7 puanlık artış) %53'ünün 2011'de AK Parti'ye, % 6'sının CHP'ye oy veren seçmenden kaynaklandığı KONDA'nın seçimlere ilişkin yaptığı alan araştırmasıyla tespit edilmiştir. Bu seçmen hareketliliği ya da oynaklık söz konusu parti politikaları memnuniyetsizliğine ilişkin tipik bir gerekçe şeklinde değerlendirilebilir.¹⁴

Türkiye parti sisteminde oynaklık konusunda yapmış olduğu ayrıntılı çalışmalarda Yasushi Hazama, oynaklığı sosyal bölünmeler ve ekonomik performans (işbaşındaki hükümet dönemindeki bireysel ekonomik kazanç-kayıp) temelinde ele almaktadır. Hazama'ya göre 1961'den 1990'lı yıllara dek sosyal bölünmeler oynaklığı arttırırken, 1990'lardan itibaren o dönemde etkili olan bölünmelerin istikrara kavuşması nedeniyle, süren oynaklıkta belirleyici olan geçmişin değerlendirmesine yönelikti (retrospective)¹⁵. Hazama'nın bu yaklaşımı önemli olup, 1990 sonrası seçmenin parti tercihlerinde iktidar partilerinin ekonomik performanslarının, muhalefet partilerinin ise ekonomik vaatlerinin önemli olduğu yapılan çeşitli alan araştırmalarında da tespit edilmiştir.

Türkiye parti sistemindeki oynaklık aşağıdaki tabloda seçim dönemleri itibarıyla gösterilmektedir. Ali Çarkoğlu 1954-1995 döneminde yapılan seçimlerde ortalama oynaklık katsayısını yüzde 21.2 olarak hesaplanmıştır¹⁶. Tablodaki 1961-2002 dönemine ait oynaklık katsayıları Özbudun'un çalışmasından alınırken, 2002 sonrası tarafımızdan hesaplanmıştır. Genel olarak bakıldığında, 1961-2015 arasında yapılan tüm seçimlerde oynaklığın en yüksek 1999'dan 2002'ye gerçekleştiği görülüyor. Yüzde 53,5 olan oynaklık katsayısının anlamı 18 Nisan 1999 seçimleri baz alındığında, 3 Kasım 2002 seçimlerinde 100 seçmenden 53'ünün parti değiştirmesidir. Bu tablo 3 Kasım seçiminde parti sisteminde yeniden seç-

13 Tanju Tosun; *Siyasette Yeniden Mevzilenmeler*, Buke Yayınları, İstanbul, 2003, s.283.

14 *7 Haziran Sandık ve Seçmen Analizi*, KONDA, 18 Haziran 2015, konda.com.tr

15 Yasushi Hazama; *Electoral Volatility in Turkey* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bilkent Üniversitesi, Ankara 2014, s. 7-15, s.54-104. <http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0002499.pdf>

16 Ali Çarkoğlu; "The Turkish Party Ssystem in Transition: Party Performance and Agenda Change", *Political Studies*, C:46, No:3, 1998, s.544-571'den aktaran Özbudun, *Türkiye'de Parti...*, a.g.e, s.66. Ayrıca bkz. Ali Çarkoğlu, İlğaz Ergen; "The Rise of Right-of-Center Parties and the Nationalization of Electoral Forces in Turkey", *New Perspectives on Turkey*, Tarih Vakfı Yayını, Bahar 2002, S:26, s.100

Özgür bir toplum için...

men mevzilenmelerinin oluşmaya başladığı şeklinde değerlendirilebilir ki, bu durum özellikle Genç Parti ve AK Parti'nin toplam oyların yüzde 41'ini alması, ayrıca seçimde partiler arası rekabetin ideolojik, partilere yönelen desteğin sosyal temellerinde ve seçmenlerin taraftar bağlılıkları örneğinde dikkat çekiciydi¹⁷. Buradaki temel soru; 2002'de oluşan oynaklığın ileriye doğru nasıl bir seyir izleyeceği, ve bu yüksek oynaklığın sosyal bölünmeler temelli mi yoksa geçmiş hükümet dönemindeki ekonomik kazanç ve kayıpla mı ilgili olduğuydu. Özbudun AK Parti'nin CHP, MHP ve Kürt partileri gibi sosyal bölünmelerin temsilcisi bir parti olduğunu, bu nedenle bu bölünmeleri temsil eden partilerin oy oranlarında çok büyük oynaklığa yol açmadığını, bölünmelerin de parti sisteminde istikrar sağlayıcı etki yaptığı düşüncesindedir. 1999-2002'de DSP, MHP, ANAP'ın koalisyon döneminde yaşanan istikrarsızlık nedeniyle seçmen tarafından cezalandırılarak baraj altında kaldıkları, bu dönemdeki yüksek oynaklığın bu nedenle mutlaka parti sisteminin istikrarsızlaştığı veya kurumsallaşmadan uzaklaştığı şeklinde yorumlanmaması gerektiği düşüncesindedir¹⁸.

1 Kasım seçimlerine ilişkin yapılan kamuoyu araştırmalarının bulguları partilerin oy güçlerinde radikal değişimlerin yaşanmayacağını göstermesi nedeniyle, muhtemelen 1 Kasım'da da benzer bir oynaklığın açığa çıkması olasıdır. Burada özenle vurgulanması gereken husus; AK Parti her ne kadar sosyal bölünmelerin temsilcisi bir parti olarak parti sistemine dahil olsa da, seçmen tabanı içinde azımsanmayacak ölçüde ekonomik gerekçelerle partiye oy veren seçmeni barındırmaktadır.

Özbudun'a katılmamak mümkün değilse de bazı çekincelerimiz olduğunu belirtmeliyiz. AK Parti Milli Nizam geleneğinden gelen, RP'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasının ardından Fazilet Partisi'nden ayrılan Yenilikçi muhafazakarların kurduğu, kendilerini "muhafazakar demokrat" olarak adlandıran bir hareketti. 2002'den itibaren girdiği bütün seçimlerde 7 Haziran hariç oylarının belirgin biçimde düşmesi ve her seçimden birinci parti çıkması, bu partinin Milli Nizam geleneğindeki sosyal bölünmelerin karşılığı olan bir siyasi hareketin ekonomik pragmatizmle eklenen seçmenleri de yanına alarak kendine özgü herkesi kapmayı (catch-all party) hedefleyen bir aygıt olmasıyla yakından ilişkilidir. Konumuzla ilgisi bakımından, AK Parti'nin bu niteliği 2002'den itibaren yapılan tüm seçimlerde oynaklığın kademeli olarak önce yüzde 17, ardından yüzde 10'lara düşmesinin başlıca nedenidir. Kanımızca AK Parti'nin 7 Haziran seçimlerine dek seçmenini konsolide etmesi, parti sisteminin ve oynaklığın istikrarlı bir seyir izlemesinin temel nedenidir. Son seçimde AK Parti'den uzaklaşan 10 puanlık oyun seçimsel oynaklığı çok fazla yükseltmediği aşağıdaki tabloda yer alan veriden anlaşılmaktadır. 7 Haziran seçimleri 2011'e göre oynaklığın sadece % 0.2 ile sınırlı kalması

17 Tosun, a.g.e., s. 365.

18 Özbudun, Türkiye'de Parti..., a.g.e., s.71.

TABLO 5: SEÇİM DÖNEMLERİNE GÖRE OYNAKLIK

Seçim Yılları	Partiler Arasında	Sol Blok	Sağ Blok	Parti Oyn. AK Parti	Parti Oyn. CHP	Parti Oyn. MHP	Parti Oyn. HDP Çizg.
2002-2007	17,2	*	*	15,2	3,7	26,1	8,6
2007-2011	10,1	*	*	3,3	10,7	4,7	10,7
2011-2015	10,3	3,8	6,5	9,9	2,0	11,0	33,7
Ortalama	12,5	*	*	9,5	5,5	13,9	17,7

*Bu yıllara ait veriler hesaplanmamıştır.

parti sisteminde 2002'den itibaren oluşan istikrar ve kurumsallaşmanın sürdüğünü, oynaklığın ise yüzde 10 düzeyinde seyrettiğini göstermektedir. 1 Kasım seçimlerine ilişkin yapılan kamuoyu araştırmalarının bulguları partilerin oy güçlerinde radikal değişimlerin yaşanmayacağını göstermesi nedeniyle, 1 Kasım'da da benzer bir oynaklığın açığa çıkması olasıdır. Burada özenle vurgulanması gereken husus; AK Parti her ne kadar sosyal bölünmelerin temsilcisi bir parti olarak parti sistemine dahil olsa da, seçmen tabanı içinde azımsanmayacak ölçüde ekonomik gerekçelerle partiye oy veren seçmeni barındırmaktadır. Bir başka ifadeyle, Ersin Kalaycıoğlu'nun da ifade ettiği gibi, 2002-2007 döneminde olduğu gibi halen AK Parti seçmeni makro-ekonomik göstergelerdeki performanstan memnuniyete dayanan bir fayda-maliyet hesabı temelinde bu partiyle özdeşleşmektedir. Kanımızca "herkesi kapan parti" niteliğiyle, ekonomik istikrar sürdüğü sürece AK Parti Millî Nizamcı gelenekten gelen klasik tabanı dışındaki kitleleri kendisinde tutabilir. Aksi durumda istikrarsızlık oy tabanının daralmasına, ciddi oy kaybına uğramasına yol açabilir ki bunun da anlamı oynaklığın yükselmesidir. Bunun yanı sıra, çözüm sürecinin sona ermesi nedeniyle 1 Kasım'da muhafazakar Kürt seçmenlerin AK Parti'yi terk etmeye devam etmesi durumunda, partinin oy kaybına paralel, oynaklığın artması da kuvvetle muhtemeldir. Kaybettiği oyları MHP'den alması durumunda ise oynaklığın yüzde 10'lar seviyesinde süreceği öngörülebilir.

1961'den günümüze yapılan tüm seçimlerdeki oynaklık katsayılarını veri olarak bir hesaplama yaptığımızda, 11 seçim döneminde (iki seçim 1 dönem kabul edildiğinde. Örneğin: 2011-2015) oynaklık katsayısı ortalaması 20,9'dur. Burada 1961-2002 dönemindeki oynaklık katsayıları Özbudun'un çalışmasından¹⁹, son 3 katsayı ise tarafımızdan hesaplanmıştır. 2002'ye kadarki katsayılar yıllara göre incelendiğinde, 1961-1965: %24,5,

19 Özbudun, Türkiye'de Parti..., a.g.e., s.65.

1965-1969:%11,4, 1969-1973:%28,4, 1973-1977:%18,3, 1987-1991:%15,3, 1991-1995:%21,8, 1995-1999:%19,8, 1999-2002:%53,5'dir. Bu çalışmada Türkiye parti sisteminde istikrar olgusu 2002 sonrası incelendiği için, aşağıda ayrıntılı olarak 2002 sonrası oynaklık değerlerine yer verilmektedir.

Görüldüğü gibi, 2002'deki %53,5'lik çok yüksek parti sistemi oynaklığından 2002'de %17,2'ye, 2007'de %10,1'e ve 2015'te %10,3'e düşüş söz konusudur. Bu eğilim son son 10 yılda parti sisteminin istikrar ve kurumsallaşma örüntüsüne sahip olduğunun habercisi şeklinde okunabilir. 2002'den 2015'e 4 seçimde seçmenlerin toplam %37,6'sının, ortalama

%12,5'inin parti değiştirmesi, 2002 öncesiyle karşılaştırıldığında daha düşük düzeyde olup, bu da parti sisteminin kurumsallaşmakta olduğunun göstergesi şeklinde okunabilir. Tablodaki veriler 2002'den günümüze ortalama 100 seçmenden 12'sinin bir önceki seçimde oy verdiği partiyi değiştirdiğini gösteriyor. Son seçimde parti değiştiren seçmen oranı %12,5, sol ideolojik blokta %3,8, sağ ideolojik blokta %6,5'tir. Parti desteği oynaklığı incelendiğinde ise son seçimde CHP'nin %2, AK Parti'nin %9,9, MHP'nin %11, HDP çizgisinin %33,7'dir. 2002-2015 ortalamalarına bakıldığında, 13 yıllık dönemde CHP seçmeninin %5,5'inin, AK Parti seçmeninin %9,5'inin, MHP seçmeninin %13,9'unun, HDP çizgisindeki seçmenin %17,7'sinin parti değiştirdiğini anlıyoruz.

2002'den 2015'e 4 seçimde seçmenlerin toplam %37,6'sının, ortalama %12,5'inin parti değiştirmesi, 2002 öncesiyle karşılaştırıldığında daha düşük düzeyde olup, bu da parti sisteminin kurumsallaşmakta olduğunun göstergesi şeklinde okunabilir.

İLLER ÖRNEĞİNDE PARTİ SİSTEMİ OYNAKLIĞI

2011-2015 Dönemi

Türkiye parti sisteminde 7 Haziran'daki oynaklığı iller bazında incelediğimizde, dikkate değer farklılıklar mevcut. 2011 genel seçimlerine göre oynaklığın en yüksekten en düşüğe göre sıralaması aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Buna göre, oynaklığın en yüksek düzeyde olduğu ilk 5 il Tunceli, Ağrı, Van, Muş, Iğdır'dır. Tunceli'de 2011 seçimi veri alındığında seçmenlerin %41'inin, Ağrı'da %34'ünün, Van'da %28'inin, Muş ve Iğdır'da %26'sının parti değiştirdiği görülüyor. Bu dönemde Türkiye oynaklık ortalamasının %10 olduğu dikkate alındığında, bu illerde ülke ortalamasının 2-4 katı bir seçmen hareketliliğinin olduğu söylenebilir. Bu illerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri olduğu dikkate alındığında ve aynı illerde 2011 seçimlerinde Tunceli hariç AK Parti ve HDP çizgisinin güçlü olduğu, son seçimde AK Parti'nin aynı seçim çevrelerinde oy kaybına karşılık

TABLO 6: İLLERE GÖRE 2011-2015 DÖNEMİ OYNAKLIK DEĞERLERİ (%)

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Tunceli	30,9	43,3	41,9	38,7	4,9	37,1
Ağrı	40,8	20,0	34,7	31,8	16,3	18,4
Van	24,3	17,4	28,0	23,2	12,2	15,8
Muş	24,5	8,1	26,2	19,6	11,0	15,2
Iğdır	26,9	19,9	26,1	24,3	12,4	13,7
Kars	25,9	8,5	24,9	19,8	9,9	15,0
Siirt	33,2	4,9	23,2	20,4	10,6	12,5
Batman	25,5	15,9	23,2	21,5	9,7	13,5
Ardahan	35,4	7,4	22,1	21,6	8,9	13,2
Bitlis	36,1	19,6	20,6	25,4	10,2	10,4
Elazığ	23,0	24,9	20,6	22,8	9,8	10,8
Bingöl	33,8	10,7	20,0	21,5	10,5	9,5
Erzurum	14,6	4,3	20,0	13,0	14,0	6,0
Diyarbakır	24,0	15,3	19,1	19,5	9,7	9,4
Gaziantep	21,7	5,3	18,3	15,1	11,9	6,4
Kilis	25,8	7,9	18,1	17,3	12,6	5,6
Şanlıurfa	33,7	11,9	17,5	21,1	10,4	7,1
Mardin	24,0	23,0	17,0	21,3	6,8	10,3
Adıyaman	22,8	6,0	16,2	15,0	5,4	10,8
Kırşehir	19,2	12,8	14,4	15,5	10,4	4,1
Uşak	23,5	13,5	13,7	16,9	11,7	2,0
Aksaray	18,6	6,0	13,6	12,8	10,3	3,3
Şırnak	18,1	21,2	13,6	17,6	6,7	6,8
Erzincan	19,6	9,5	13,5	14,2	8,5	5,1
Kayseri	13,2	5,3	13,1	10,5	11,8	1,2
Karabük	18,7	10,5	12,6	13,9	11,1	1,5
Artvin	22,5	17,3	12,1	17,3	9,0	3,1
Malatya	16,8	3,3	11,9	10,7	6,9	5,0
Kırıkkale	16,4	8,2	11,9	12,2	11,2	0,7
Zonguldak	17,2	22,4	11,6	17,1	10,0	1,6

TABLO 6: DEVAM

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Kütahya	21,8	7,4	11,5	13,6	10,8	0,7
Yalova	15,8	17,8	11,4	15,0	7,8	3,6
Yozgat	15,5	5,0	11,1	10,5	9,6	1,5
K.maraş	16,0	5,0	10,9	10,6	7,0	3,9
Manisa	23,3	17,3	10,8	17,1	8,7	2,2
Sivas	13,6	10,0	10,5	11,4	8,4	2,1
Türkiye	17,2	10,1	10,3	12,5	6,5	3,8
Gümüşhane	20,1	6,6	10,2	12,3	8,0	2,2
İzmir	22,8	15,6	10,2	16,2	6,7	3,5
Nevşehir	19,4	5,8	10,2	11,8	8,7	1,5
İstanbul	13,6	9,2	10,0	10,9	5,2	4,8
Isparta	15,1	19,0	9,8	14,6	8,9	0,9
Adana	21,1	11,1	9,8	14,0	5,4	4,4
Bursa	19,1	10,3	9,8	13,1	6,5	3,2
Samsun	19,6	9,1	9,5	12,7	8,3	1,2
Sinop	19,4	16,8	9,5	15,2	7,8	1,7
İçel	19,3	15,5	9,5	14,7	4,2	5,3
Ankara	13,9	5,7	9,4	9,7	5,8	3,5
Eskişehir	22,3	11,5	9,0	14,3	5,7	3,3
Çorum	10,9	5,5	8,9	8,4	7,1	1,8
Amasya	14,4	7,8	8,8	10,3	7,4	1,4
Hakkari	26,2	23,5	8,6	19,4	4,7	3,8
Balıkesir	18,9	15,3	8,3	14,2	7,2	1,1
Afyon	17,6	11,3	8,2	12,4	7,6	0,5
Hatay	18,5	11,4	8,2	12,7	4,5	3,7
Çanakkale	21,5	20,5	7,9	16,6	6,5	1,4
Kastamonu	24,4	12,8	7,8	15,0	5,6	2,2
Ordu	20,4	11,8	7,7	13,3	4,8	3,0
Bayburt	27,3	9,2	7,7	14,7	6,6	1,2
Denizli	25,6	13,5	7,7	15,6	4,4	3,3
Kocaeli	11,7	11,4	7,7	10,3	5,0	2,8

TABLO 6: DEVAM

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Bartın	24,3	15,7	7,7	15,9	6,0	1,7
Tokat	13,9	8,9	7,6	10,1	5,7	2,0
Bilecik	27,3	14,5	7,4	16,4	3,8	3,6
Düzce	17,1	12,8	7,4	12,4	4,6	2,8
Bolu	19,4	12,7	7,4	13,2	4,3	3,1
Kırklareli	19,5	20,9	7,3	15,9	4,8	2,5
Niğde	15,7	11,5	7,1	11,4	6,5	0,6
Aydın	26,0	22,0	7,1	18,3	3,4	3,7
Burdur	21,1	12,4	7,0	13,5	5,4	1,6
Muğla	27,2	19,0	6,9	17,7	4,7	2,2
Giresun	17,6	15,3	6,8	13,2	4,8	2,0
Edirne	22,2	26,1	6,6	18,3	4,4	2,2
Çankırı	18,0	7,1	6,5	10,5	6,0	0,6
Tekirdağ	18,6	18,8	6,5	14,7	4,0	2,5
Sakarya	19,7	20,3	6,2	15,4	5,1	1,1
Konya	12,4	7,8	5,6	8,6	3,9	1,7
Trabzon	16,8	8,7	5,5	10,4	4,5	1,0
Antalya	26,1	11,8	5,5	14,5	2,8	2,7
Karaman	17,8	9,6	5,4	10,9	3,2	2,2
Osmaniye	22,2	7,6	4,9	11,5	2,5	2,4
Rize	34,3	26,3	2,4	21,0	1,3	1,1

HDP'nin oylarını arttırması veri alındığında, seçmen tercihlerindeki hareketliliğin Kürt seçmenlerin parti değiştirmelerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Oynaklığın en düşük olduğu iller ise sırasıyla Rize (%2.4), Osmaniye (%4.9), Karaman (%5,4), Antalya (%5,5) ve Trabzon'dur (%5,5). Ülke genelindeki hareketliliğin %10'a ulaşması karşısında bu illerdeki düşük oynaklık, aynı illerdeki partilerin oy güçlerini büyük ölçüde korumalarından kaynaklanmış görünüyor. Konuya ilişkin daha ayrıntılı bir değerlendirme yapmak amacıyla, çalışmamız kapsamında 2002-2015 döne-

**TABLO 7: İLLERE GÖRE 2002-2015 DÖNEMİ
ORTALAMA OYNAKLIK DEĞERLERİ (%)**

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Tunceli	30,9	43,3	41,9	38,7	4,9	37,1
Ağrı	40,8	20,0	34,7	31,8	16,3	18,4
Bitlis	36,1	19,6	20,6	25,4	10,2	10,4
Iğdır	26,9	19,9	26,1	24,3	12,4	13,7
Van	24,3	17,4	28,0	23,2	12,2	15,8
Elazığ	23,0	24,9	20,6	22,8	9,8	10,8
Ardahan	35,4	7,4	22,1	21,6	8,9	13,2
Batman	25,5	15,9	23,2	21,5	9,7	13,5
Bingöl	33,8	10,7	20,0	21,5	10,5	9,5
Mardin	24,0	23,0	17,0	21,3	6,8	10,3
Şanlıurfa	33,7	11,9	17,5	21,1	10,4	7,1
Rize	34,3	26,3	2,4	21,0	1,3	1,1
Siirt	33,2	4,9	23,2	20,4	10,6	12,5
Kars	25,9	8,5	24,9	19,8	9,9	15,0
Muş	24,5	8,1	26,2	19,6	11,0	15,2
Diyarbakır	24,0	15,3	19,1	19,5	9,7	9,4
Hakkari	26,2	23,5	8,6	19,4	4,7	3,8
Aydın	26,0	22,0	7,1	18,3	3,4	3,7
Edirne	22,2	26,1	6,6	18,3	4,4	2,2
Muğla	27,2	19,0	6,9	17,7	4,7	2,2
Şırnak	18,1	21,2	13,6	17,6	6,7	6,8
Artvin	22,5	17,3	12,1	17,3	9,0	3,1
Kilis	25,8	7,9	18,1	17,3	12,6	5,6
Manisa	23,3	17,3	10,8	17,1	8,7	2,2
Zonguldak	17,2	22,4	11,6	17,1	10,0	1,6
Uşak	23,5	13,5	13,7	16,9	11,7	2,0
Çanakkale	21,5	20,5	7,9	16,6	6,5	1,4
Bilecik	27,3	14,5	7,4	16,4	3,8	3,6
İzmir	22,8	15,6	10,2	16,2	6,7	3,5
Bartın	24,3	15,7	7,7	15,9	6,0	1,7

TABLO 7: DEVAM

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Kırklareli	19,5	20,9	7,3	15,9	4,8	2,5
Denizli	25,6	13,5	7,7	15,6	4,4	3,3
Kırşehir	19,2	12,8	14,4	15,5	10,4	4,1
Sakarya	19,7	20,3	6,2	15,4	5,1	1,1
Sinop	19,4	16,8	9,5	15,2	7,8	1,7
Gaziantep	21,7	5,3	18,3	15,1	11,9	6,4
Yalova	15,8	17,8	11,4	15,0	7,8	3,6
Kastamonu	24,4	12,8	7,8	15,0	5,6	2,2
Adıyaman	22,8	6,0	16,2	15,0	5,4	10,8
İçel	19,3	15,5	9,5	14,7	4,2	5,3
Bayburt	27,3	9,2	7,7	14,7	6,6	1,2
Tekirdağ	18,6	18,8	6,5	14,7	4,0	2,5
Isparta	15,1	19,0	9,8	14,6	8,9	0,9
Antalya	26,1	11,8	5,5	14,5	2,8	2,7
Eskişehir	22,3	11,5	9,0	14,3	5,7	3,3
Erzincan	19,6	9,5	13,5	14,2	8,5	5,1
Balıkesir	18,9	15,3	8,3	14,2	7,2	1,1
Adana	21,1	11,1	9,8	14,0	5,4	4,4
Karabük	18,7	10,5	12,6	13,9	11,1	1,5
Kütahya	21,8	7,4	11,5	13,6	10,8	0,7
Burdur	21,1	12,4	7,0	13,5	5,4	1,6
Ordu	20,4	11,8	7,7	13,3	4,8	3,0
Giresun	17,6	15,3	6,8	13,2	4,8	2,0
Bolu	19,4	12,7	7,4	13,2	4,3	3,1
Bursa	19,1	10,3	9,8	13,1	6,5	3,2
Erzurum	14,6	4,3	20,0	13,0	14,0	6,0
Aksaray	18,6	6,0	13,6	12,8	10,3	3,3
Samsun	19,6	9,1	9,5	12,7	8,3	1,2
Hatay	18,5	11,4	8,2	12,7	4,5	3,7
Türkiye	17,2	10,1	10,3	12,5	6,5	3,8

TABLO 7: DEVAM

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Düzce	17,1	12,8	7,4	12,4	4,6	2,8
Afyon	17,6	11,3	8,2	12,4	7,6	0,5
Gümüşhane	20,1	6,6	10,2	12,3	8,0	2,2
Kırıkkale	16,4	8,2	11,9	12,2	11,2	0,7
Nevşehir	19,4	5,8	10,2	11,8	8,7	1,5
Osmaniye	22,2	7,6	4,9	11,5	2,5	2,4
Niğde	15,7	11,5	7,1	11,4	6,5	0,6
Sivas	13,6	10,0	10,5	11,4	8,4	2,1
Istanbul	13,6	9,2	10,0	10,9	5,2	4,8
Karaman	17,8	9,6	5,4	10,9	3,2	2,2
Malatya	16,8	3,3	11,9	10,7	6,9	5,0
K.maraş	16,0	5,0	10,9	10,6	7,0	3,9
Yozgat	15,5	5,0	11,1	10,5	9,6	1,5
Çankırı	18,0	7,1	6,5	10,5	6,0	0,6
Kayseri	13,2	5,3	13,1	10,5	11,8	1,2
Trabzon	16,8	8,7	5,5	10,4	4,5	1,0
Amasya	14,4	7,8	8,8	10,3	7,4	1,4
Kocaeli	11,7	11,4	7,7	10,3	5,0	2,8
Tokat	13,9	8,9	7,6	10,1	5,7	2,0
Ankara	13,9	5,7	9,4	9,7	5,8	3,5
Konya	12,4	7,8	5,6	8,6	3,9	1,7
Çorum	10,9	5,5	8,9	8,4	7,1	1,8

minde yapılan genel seçimlerdeki oynaklığın ortalaması da alınmıştır. Aşağıdaki tabloda konuya ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

2002-2015 Dönemi

2002-2015 döneminde iller bazında gözlenen oynaklık bağlamında göze çarpan en önemli hususlardan biri; 2011-2015 seçimlerinde en yüksek oynaklığın gerçekleştiği 5 ilden 4'ünün 13 yıllık periyottaki 4 seçimin ortalamasında da en yüksek seçmen hareketliliğine sahip olmasıdır. Bu

iller Tunceli, Ağrı, Van, Iğdır'dır. Diğer yandan, ilgili dönemde oynaklığın en yüksek olduğu iller sırasıyla Tunceli (%38,7), Ağrı (%31,8), Bitlis (%25,4), Iğdır (%24,3) ve Van (%23,2)'dir. Aynı dönemde Türkiye ortalamasının %12,5 olduğu dikkate alınır, adı geçen illerdeki hareketli seçmen oranı ülke ortalamasının 12-26 puan üzerinde gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra, tablodan da görüleceği üzere, 13 yıllık periyotta yapılan 4 seçim ortalamasına göre, seçmen tercihlerindeki oynaklığın en düşük seviyede seyrettiği iller Çorum (%8,4), Konya (%8,6), Ankara (%9,7), Tokat (%10,1) ve Kocaeli (%10,3) olup, bu illerdeki oynaklık ülke ortalamasının 2-4 puan altında kalmaktadır.

İDEOLOJİK BLOKLARDAKİ OYNAKLIK

Seçmen tercihlerindeki hareketlilik anlamında üzerine eğinilmesi gereken bir diğer nokta, ideolojik bloklardaki oynaklık ya da hareketlilik.

Sağ İdeolojik Blok

Tablo 8'de de görüldüğü üzere, 7 Haziran 2015 seçimlerinde bir önceki genel seçime göre sağ blokta oynaklık ortalama %6,5'tir. Bunun anlamı; son seçimde bir önceki seçime göre sağ partilere oy veren 100 seçmenden 6 tanesi bir başka sağ partiye yönelmiştir. Sağ partiler arasındaki oynaklığın en yüksek olduğu iller sırasıyla Ağrı, Erzurum, Kilis, Iğdır ve Van'dır. 2011'e göre 2015'te bir başka sağ partiye oy veren seçmen oranı %16,3 iken, bu oran Erzurum'da %14, Kilis'te %12,6, Iğdır'da %12,4 ve Van'da %12,2'dir. Aynı blokta oynaklığın en düşük düzeyde kaldığı iller ise sırasıyla Rize (%1,3), Osmaniye (%2,5), Antalya (%2,8), Karaman (%3,2) ve Aydın'dır (%3,4). Rize'nin Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın memleketi, Osmaniye'nin MHP Lideri Bahçeli'nin memleketi olduğu hatırlanırsa, seçmen tercihlerindeki hareketliliği tutan dinamiklerden birinin özellikle sağ ideolojik blokta liderlerin memleketleriyle özdeşleşme duygusu olduğunu söylemek abartılı olmayabilir.

Sol İdeolojik Blok

Sol ideolojik bloktaki oynaklık açısından göze çarpan ilk husus; sol partilere oy veren seçmenlerin sağa göre parti değiştirme eğilimlerinin daha düşük düzeyde kalmasıdır. Nitekim sağda oynaklık oranı %6,5 iken, solda

Tablo 8'de de görüldüğü üzere, 7 Haziran 2015 seçimlerinde bir önceki genel seçime göre sağ blokta oynaklık ortalama %6,5'tir. Bunun anlamı; son seçimde bir önceki seçime göre sağ partilere oy veren 100 seçmenden 6 tanesi bir başka sağ partiye yönelmiştir.

...
Sol ideolojik bloktaki oynaklık açısından göze çarpan ilk husus; sol partilere oy veren seçmenlerin sağa göre parti değiştirme eğilimlerinin daha düşük düzeyde kalmasıdır.

TABLO 8: İLLERE GÖRE 2011-2015 DÖNEMİ SAĞ BLOK OYNAKLIK DEĞERLERİ (%)

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Ağrı	40,8	20,0	34,7	31,8	16,3	18,4
Erzurum	14,6	4,3	20,0	13,0	14,0	6,0
Kilis	25,8	7,9	18,1	17,3	12,6	5,6
Iğdır	26,9	19,9	26,1	24,3	12,4	13,7
Van	24,3	17,4	28,0	23,2	12,2	15,8
Gaziantep	21,7	5,3	18,3	15,1	11,9	6,4
Kayseri	13,2	5,3	13,1	10,5	11,8	1,2
Uşak	23,5	13,5	13,7	16,9	11,7	2,0
Kırıkkale	16,4	8,2	11,9	12,2	11,2	0,7
Karabük	18,7	10,5	12,6	13,9	11,1	1,5
Muş	24,5	8,1	26,2	19,6	11,0	15,2
Kütahya	21,8	7,4	11,5	13,6	10,8	0,7
Siirt	33,2	4,9	23,2	20,4	10,6	12,5
Bingöl	33,8	10,7	20,0	21,5	10,5	9,5
Şanlıurfa	33,7	11,9	17,5	21,1	10,4	7,1
Kırşehir	19,2	12,8	14,4	15,5	10,4	4,1
Aksaray	18,6	6,0	13,6	12,8	10,3	3,3
Bitlis	36,1	19,6	20,6	25,4	10,2	10,4
Zonguldak	17,2	22,4	11,6	17,1	10,0	1,6
Kars	25,9	8,5	24,9	19,8	9,9	15,0
Elazığ	23,0	24,9	20,6	22,8	9,8	10,8
Diyarbakır	24,0	15,3	19,1	19,5	9,7	9,4
Batman	25,5	15,9	23,2	21,5	9,7	13,5
Yozgat	15,5	5,0	11,1	10,5	9,6	1,5
Artvin	22,5	17,3	12,1	17,3	9,0	3,1
Ardahan	35,4	7,4	22,1	21,6	8,9	13,2
Isparta	15,1	19,0	9,8	14,6	8,9	0,9
Nevşehir	19,4	5,8	10,2	11,8	8,7	1,5
Manisa	23,3	17,3	10,8	17,1	8,7	2,2
Erzincan	19,6	9,5	13,5	14,2	8,5	5,1

TABLO 8: DEVAM

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Sivas	13,6	10,0	10,5	11,4	8,4	2,1
Samsun	19,6	9,1	9,5	12,7	8,3	1,2
Gümüşhane	20,1	6,6	10,2	12,3	8,0	2,2
Yalova	15,8	17,8	11,4	15,0	7,8	3,6
Sinop	19,4	16,8	9,5	15,2	7,8	1,7
Afyon	17,6	11,3	8,2	12,4	7,6	0,5
Amasya	14,4	7,8	8,8	10,3	7,4	1,4
Balıkesir	18,9	15,3	8,3	14,2	7,2	1,1
Çorum	10,9	5,5	8,9	8,4	7,1	1,8
K.maraş	16,0	5,0	10,9	10,6	7,0	3,9
Malatya	16,8	3,3	11,9	10,7	6,9	5,0
Mardin	24,0	23,0	17,0	21,3	6,8	10,3
İzmir	22,8	15,6	10,2	16,2	6,7	3,5
Şırnak	18,1	21,2	13,6	17,6	6,7	6,8
Bayburt	27,3	9,2	7,7	14,7	6,6	1,2
Bursa	19,1	10,3	9,8	13,1	6,5	3,2
Türkiye	17,2	10,1	10,3	12,5	6,5	3,8
Çanakkale	21,5	20,5	7,9	16,6	6,5	1,4
Niğde	15,7	11,5	7,1	11,4	6,5	0,6
Bartın	24,3	15,7	7,7	15,9	6,0	1,7
Çankırı	18,0	7,1	6,5	10,5	6,0	0,6
Ankara	13,9	5,7	9,4	9,7	5,8	3,5
Eskişehir	22,3	11,5	9,0	14,3	5,7	3,3
Tokat	13,9	8,9	7,6	10,1	5,7	2,0
Kastamonu	24,4	12,8	7,8	15,0	5,6	2,2
Adıyaman	22,8	6,0	16,2	15,0	5,4	10,8
Burdur	21,1	12,4	7,0	13,5	5,4	1,6
Adana	21,1	11,1	9,8	14,0	5,4	4,4
İstanbul	13,6	9,2	10,0	10,9	5,2	4,8
Sakarya	19,7	20,3	6,2	15,4	5,1	1,1

TABLO 8: DEVAM

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Kocaeli	11,7	11,4	7,7	10,3	5,0	2,8
Tunceli	30,9	43,3	41,9	38,7	4,9	37,1
Giresun	17,6	15,3	6,8	13,2	4,8	2,0
Ordu	20,4	11,8	7,7	13,3	4,8	3,0
Kırklareli	19,5	20,9	7,3	15,9	4,8	2,5
Hakkari	26,2	23,5	8,6	19,4	4,7	3,8
Muğla	27,2	19,0	6,9	17,7	4,7	2,2
Düzce	17,1	12,8	7,4	12,4	4,6	2,8
Trabzon	16,8	8,7	5,5	10,4	4,5	1,0
Hatay	18,5	11,4	8,2	12,7	4,5	3,7
Edirne	22,2	26,1	6,6	18,3	4,4	2,2
Denizli	25,6	13,5	7,7	15,6	4,4	3,3
Bolu	19,4	12,7	7,4	13,2	4,3	3,1
İçel	19,3	15,5	9,5	14,7	4,2	5,3
Tekirdağ	18,6	18,8	6,5	14,7	4,0	2,5
Konya	12,4	7,8	5,6	8,6	3,9	1,7
Bilecik	27,3	14,5	7,4	16,4	3,8	3,6
Aydın	26,0	22,0	7,1	18,3	3,4	3,7
Karaman	17,8	9,6	5,4	10,9	3,2	2,2
Antalya	26,1	11,8	5,5	14,5	2,8	2,7
Osmaniye	22,2	7,6	4,9	11,5	2,5	2,4
Rize	34,3	26,3	2,4	21,0	1,3	1,1

%3,8'de kalmasını buna bağlıyoruz. Bu bloktaki oynaklığı iller bazında incelediğimizde ilk dikkati çeken, 2011-2015 döneminde ülke genelinde oynaklığın en yüksek olduğu 5 ilden 4'ünün sol ideolojik blokta ortak iller olması ve bu illerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer almasıdır. Tunceli (%37,1), Ağrı (%18,4), Van (%15,8), Muş (%15,2) ve Kars (%15). Bu ilişkiden çıkarılabilecek temel sonuç; aynı illerdeki oynaklığın yüksekliğinde özellikle sol ideolojik bloktaki oy geçişkenliğinin etkili olduğudur. Kanımızca özellikle Kürt ve Alevi seçmenlerin 7 Haziran'da

**TABLO 9: İLLERE GÖRE 2011-2015 DÖNEMİ
SOL BLOK OYNAKLIK DEĞERLERİ (%)**

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Tunceli	30,9	43,3	41,9	38,7	4,9	37,1
Ağrı	40,8	20,0	34,7	31,8	16,3	18,4
Van	24,3	17,4	28,0	23,2	12,2	15,8
Muş	24,5	8,1	26,2	19,6	11,0	15,2
Kars	25,9	8,5	24,9	19,8	9,9	15,0
İğdır	26,9	19,9	26,1	24,3	12,4	13,7
Batman	25,5	15,9	23,2	21,5	9,7	13,5
Ardahan	35,4	7,4	22,1	21,6	8,9	13,2
Siirt	33,2	4,9	23,2	20,4	10,6	12,5
Elazığ	23,0	24,9	20,6	22,8	9,8	10,8
Adıyaman	22,8	6,0	16,2	15,0	5,4	10,8
Bitlis	36,1	19,6	20,6	25,4	10,2	10,4
Mardin	24,0	23,0	17,0	21,3	6,8	10,3
Bingöl	33,8	10,7	20,0	21,5	10,5	9,5
Diyarbakır	24,0	15,3	19,1	19,5	9,7	9,4
Şanlıurfa	33,7	11,9	17,5	21,1	10,4	7,1
Şırnak	18,1	21,2	13,6	17,6	6,7	6,8
Gaziantep	21,7	5,3	18,3	15,1	11,9	6,4
Erzurum	14,6	4,3	20,0	13,0	14,0	6,0
Kilis	25,8	7,9	18,1	17,3	12,6	5,6
İçel	19,3	15,5	9,5	14,7	4,2	5,3
Erzincan	19,6	9,5	13,5	14,2	8,5	5,1
Malatya	16,8	3,3	11,9	10,7	6,9	5,0
İstanbul	13,6	9,2	10,0	10,9	5,2	4,8
Adana	21,1	11,1	9,8	14,0	5,4	4,4
Kırşehir	19,2	12,8	14,4	15,5	10,4	4,1
K.maraş	16,0	5,0	10,9	10,6	7,0	3,9
Hakkari	26,2	23,5	8,6	19,4	4,7	3,8
Türkiye	17,2	10,1	10,3	12,5	6,5	3,8
Hatay	18,5	11,4	8,2	12,7	4,5	3,7

TABLO 9: DEVAM

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Aydın	26,0	22,0	7,1	18,3	3,4	3,7
Bilecik	27,3	14,5	7,4	16,4	3,8	3,6
Yalova	15,8	17,8	11,4	15,0	7,8	3,6
Ankara	13,9	5,7	9,4	9,7	5,8	3,5
İzmir	22,8	15,6	10,2	16,2	6,7	3,5
Eskişehir	22,3	11,5	9,0	14,3	5,7	3,3
Aksaray	18,6	6,0	13,6	12,8	10,3	3,3
Denizli	25,6	13,5	7,7	15,6	4,4	3,3
Bursa	19,1	10,3	9,8	13,1	6,5	3,2
Artvin	22,5	17,3	12,1	17,3	9,0	3,1
Bolu	19,4	12,7	7,4	13,2	4,3	3,1
Ordu	20,4	11,8	7,7	13,3	4,8	3,0
Kocaeli	11,7	11,4	7,7	10,3	5,0	2,8
Düzce	17,1	12,8	7,4	12,4	4,6	2,8
Antalya	26,1	11,8	5,5	14,5	2,8	2,7
Tekirdağ	18,6	18,8	6,5	14,7	4,0	2,5
Kırklareli	19,5	20,9	7,3	15,9	4,8	2,5
Osmaniye	22,2	7,6	4,9	11,5	2,5	2,4
Gümüşhane	20,1	6,6	10,2	12,3	8,0	2,2
Kastamonu	24,4	12,8	7,8	15,0	5,6	2,2
Muğla	27,2	19,0	6,9	17,7	4,7	2,2
Edirne	22,2	26,1	6,6	18,3	4,4	2,2
Karaman	17,8	9,6	5,4	10,9	3,2	2,2
Manisa	23,3	17,3	10,8	17,1	8,7	2,2
Sivas	13,6	10,0	10,5	11,4	8,4	2,1
Giresun	17,6	15,3	6,8	13,2	4,8	2,0
Tokat	13,9	8,9	7,6	10,1	5,7	2,0
Uşak	23,5	13,5	13,7	16,9	11,7	2,0
Çorum	10,9	5,5	8,9	8,4	7,1	1,8
Sinop	19,4	16,8	9,5	15,2	7,8	1,7

**TABLO 9: İLLERE GÖRE 2011-2015 DÖNEMİ
SOL BLOK OYNAKLIK DEĞERLERİ (%)**

İller	2002-2007 Oynaklık	2007-2011 Oynaklık	2011-2015 Oynaklık	Ortalama Oynaklık	2011-2015 Sağ Blok	2011-2015 Sol Blok
Bartın	24,3	15,7	7,7	15,9	6,0	1,7
Konya	12,4	7,8	5,6	8,6	3,9	1,7
Zonguldak	17,2	22,4	11,6	17,1	10,0	1,6
Burdur	21,1	12,4	7,0	13,5	5,4	1,6
Karabük	18,7	10,5	12,6	13,9	11,1	1,5
Yozgat	15,5	5,0	11,1	10,5	9,6	1,5
Nevşehir	19,4	5,8	10,2	11,8	8,7	1,5
Çanakkale	21,5	20,5	7,9	16,6	6,5	1,4
Amasya	14,4	7,8	8,8	10,3	7,4	1,4
Kayseri	13,2	5,3	13,1	10,5	11,8	1,2
Samsun	19,6	9,1	9,5	12,7	8,3	1,2
Bayburt	27,3	9,2	7,7	14,7	6,6	1,2
Rize	34,3	26,3	2,4	21,0	1,3	1,1
Balıkesir	18,9	15,3	8,3	14,2	7,2	1,1
Sakarya	19,7	20,3	6,2	15,4	5,1	1,1
Trabzon	16,8	8,7	5,5	10,4	4,5	1,0
Isparta	15,1	19,0	9,8	14,6	8,9	0,9
Kütahya	21,8	7,4	11,5	13,6	10,8	0,7
Kırıkkale	16,4	8,2	11,9	12,2	11,2	0,7
Niğde	15,7	11,5	7,1	11,4	6,5	0,6
Çankırı	18,0	7,1	6,5	10,5	6,0	0,6
Afyon	17,6	11,3	8,2	12,4	7,6	0,5

bu seçim çevrelerinde ağırlıklı olarak HDP'ye yönelmesi bu oynaklıkta belirleyiciydi.

PARTİ OY OYNAKLIĞI

Parti sistemlerinde istikrar/sızlık konularında çalışan siyaset bilimciler parti sistemlerindeki istikrarı araştırırken, dikkate aldıkları göstergelerden biri de parti oylarının oynaklığıdır. Biz de konuya Türkiye'de seçim

Özgür
bir
toplum
için...

coğrafyası anlamında katkı sağlaması amacıyla partilerin iller bazındaki oynaklıklarını hesapladık. Aşağıdaki tablolarda 4 partinin iller bazındaki oy oynaklık değerlerine yer verilmektedir.

AK Parti

AK Parti'nin oy oynaklığı 2002-2015 Türkiye ortalaması % 9,5'tir. Bunun anlamı; her seçimde AK Parti'den bir başka partiye geçen, ya da bir başka partiden AK Parti'ye gelen ortalama %9,5'lik bir seçmen kitlesinin bulunmasıdır. 2007'de bu oran %15,2, 2011'de %3,3 ve 2015'te %9,9'dur. Tablodaki veriler 2002'den 2015'e yapılan tüm seçimlerde ortalama 100 seçmenden 9-10'unun AK Parti'ye yönelen ya da ayrılan seçmenin varlığına işaret etmekte.

İller örneğinde baktığımızda, 2015 seçimlerinde oynaklığın en yüksek olduğu iller Ağrı (%49,9), Iğdır (%45), Van (%41), Diyarbakır (%40,9), Şırnak (%39,7) dir. Bu illerin Doğu ve Güneydoğu'da Kürt seçmenlerin yoğun olduğu iller olması ve HDP'nin son seçimde bu illerdeki oy artışıyla birlikte değerlendirildiğinde, AK Parti'deki oynaklığın yüksekliğini HDP'ye kayan seçmendeki hareketlilikle ilişkilendirebiliriz. AK Parti seçmeninin en istikrarlı olduğu iller ise AK Parti oynaklığının en düşük olduğu illerdir. Bu iller sırasıyla Karaman (%1,4), Rize (%1,4), Bayburt (%2,6), Giresun (%2,8) ve Trabzon (%2,9). Bu veri durum AK Parti'nin en sadık seçmen kitlesinin Doğu Karadeniz'de olduğunun kanıtı.

13 yılda 100 CHP seçmeninden ancak 5'inin hareketli oluşu, bu partinin istikrarlı seçmen tabanına sahip olduğunu göstermesi anlamında dikkate değerdir.

2002-2015 döneminde yapılan seçimlerdeki parti oy oynaklığı ortalamasını dikkate alarak bir değerlendirme yaptığımızda, AK Parti seçmeninin en hareketli olduğu iller 13 yıl içinde Hakkari (%44,4), Ağrı (%40,0), Iğdır (%36,5), Diyarbakır (%31,9) ve Mardin'dir (% 29,8). Mevcut tablonun muhtemel yaratıcısı büyük ölçüde süreç içinde AK Parti'den kopan seçmen kitlesidir denilebilir.

CHP

CHP'nin oy oynaklığı diğer partilere göre daha düşük düzeydedir. 2007'de % 3,7, 2011'de % 10,7, 2015'te ise % 2 olan değer, 2002-2015 döneminde ortalama % 5,5 düzeyinde. 13 yılda 100 CHP seçmeninden ancak 5'inin hareketli oluşu, bu partinin istikrarlı seçmen tabanına sahip olduğunu göstermesi anlamında dikkate değerdir. 7 Haziran seçiminde oynaklığın en yüksek olduğu iller Batman (% 78,2), Van (%64,7), Muş (% 57,9) Mardin (%57), Ağrı (%42,3) olmak üzere Doğu, Güneydoğu Anadolu illeridir. CHP'nin çok sınırlı oy tabanının olduğu bu illerde dahi son

TABLO 10: İLLERE GÖRE AK PARTİ OYNAKLIK DEĞERLERİ (%)

İller	AK Parti 2002-2007 Oynaklık	AK Parti 2007-2011 Oynaklık	AK Parti 2011-2015 Oynaklık	AK Parti Ortalama
Adana	15,8	0,7	10,9	9,1
Adıyaman	22,4	1,6	7,4	10,4
Afyon	11,5	5,9	6,8	8,1
Ağrı	56,1	14,0	49,9	40,0
Amasya	8,6	5,2	6,3	6,7
Ankara	11,0	1,8	7,9	6,9
Antalya	23,3	7,4	5,7	12,1
Artvin	23,9	10,7	8,9	14,5
Aydın	23,0	9,7	9,2	14,0
Balıkesir	10,5	5,7	8,7	8,3
Bilecik	23,3	3,1	6,4	10,9
Bingöl	38,3	2,9	17,2	19,5
Bitlis	53,8	7,5	24,2	28,5
Bolu	12,1	3,1	5,9	7,0
Burdur	20,6	8,4	5,9	11,6
Bursa	10,3	2,0	9,0	7,1
Çanakkale	15,6	8,0	9,4	11,0
Çankırı	9,7	3,9	4,3	6,0
Çorum	8,5	3,2	5,6	5,8
Denizli	28,0	4,0	7,9	13,3
Diyarbakır	43,9	10,8	40,9	31,9
Edirne	40,7	19,0	10,9	23,5
Elazığ	15,3	8,1	11,3	11,6
Erzincan	14,5	2,8	7,9	8,4
Erzurum	11,1	0,7	14,1	8,6
Eskişehir	20,1	0,5	9,8	10,1
Gaziantep	19,4	2,1	13,1	11,5
Giresun	6,0	7,3	2,8	5,4
Gümüşhane	17,6	3,5	5,1	8,7
Hakkari	66,2	34,2	32,8	44,4
Hatay	15,4	4,4	8,1	9,3

TABLO 10: DEVAM

İller	AK Parti 2002-2007 Oynaklık	AK Parti 2007-2011 Oynaklık	AK Parti 2011-2015 Oynaklık	AK Parti Ortalama
Isparta	2,6	9,4	8,8	7,0
İçel	20,2	8,4	10,8	13,1
İstanbul	9,7	4,5	9,2	7,8
İzmir	28,0	9,4	16,5	18,0
Kars	41,0	1,6	23,1	21,9
Kastamonu	23,0	5,9	6,3	11,8
Kayseri	9,5	0,6	10,4	6,8
Kırklareli	23,4	15,7	8,7	15,9
Kırşehir	17,4	6,6	11,6	11,9
Kocaeli	7,0	3,3	6,2	5,5
Konya	8,6	3,2	3,0	4,9
Kütahya	12,0	1,8	8,1	7,3
Malatya	13,7	1,3	7,4	7,4
Manisa	15,1	6,9	11,7	11,2
K.maraş	11,6	1,2	4,8	5,9
Mardin	48,2	15,8	25,3	29,8
Muğla	33,3	11,2	10,6	18,4
Muş	39,1	5,1	28,3	24,2
Nevşehir	12,2	4,1	6,7	7,7
Niğde	7,1	5,5	5,7	6,1
Ordu	14,7	3,8	6,1	8,2
Rize	9,7	12,5	1,4	7,9
Sakarya	9,6	7,4	4,0	7,0
Samsun	12,7	3,3	7,5	7,8
Siirt	27,0	0,7	26,1	17,9
Sinop	15,1	10,9	6,1	10,7
Sivas	10,4	6,6	3,7	6,9
Tekirdağ	26,5	10,2	8,6	15,1
Tokat	8,3	3,8	3,8	5,3
Trabzon	12,8	2,0	2,9	5,9
Tunceli	29,7	13,8	20,1	21,2

TABLO 10: DEVAM

İller	AK Parti 2002-2007 Oynaklık	AK Parti 2007-2011 Oynaklık	AK Parti 2011-2015 Oynaklık	AK Parti Ortalama
Şanlıurfa	44,6	4,0	16,1	21,6
Uşak	23,3	7,0	13,1	14,5
Van	34,6	13,9	41,0	29,9
Yozgat	9,9	3,4	6,4	6,6
Zonguldak	14,6	7,0	10,4	10,7
Aksaray	13,7	2,1	6,3	7,4
Bayburt	38,8	2,3	2,6	14,6
Karaman	14,6	5,6	1,4	7,2
Kırıkkale	8,3	3,4	9,9	7,2
Batman	38,5	11,4	34,4	28,1
Şırnak	31,5	12,6	39,7	27,9
Bartın	14,9	11,4	7,8	11,4
Ardahan	55,1	0,5	22,0	25,9
İğdir	63,3	1,2	45,0	36,5
Yalova	8,0	7,1	8,2	7,8
Karabük	9,5	2,9	8,9	7,1
Kilis	21,4	2,9	9,3	11,2
Osmaniye	10,8	5,3	4,8	7,0
Düzce	7,2	4,2	5,1	5,5
Türkiye	15,2	3,3	9,9	9,5

seçimde yaşanan ve muhtemelen CHP aleyhine olan hareketlilik bunun göstergesi. Buna karşılık 7 Haziran'da seçmen hareketliliğinin en sınırlı kaldığı iller Hakkari (%0,0), Balıkesir (%0,1), Çanakkale (% 0,2), Isparta (% 0,8), Kayseri (% 0,8) 'dir.

CHP seçmenlerindeki hareketliliği daha uzun bir periyod bağlamında değerlendirdiğimizde, 13 yıllık zaman dilimi içinde CHP'nin en hareketli seçmeni Batman (% 43,7), İğdir (% 41,7), Tunceli (%40,3), Ağrı (% 35,8) ve Bitlis'te (% 35,7). Muhtemelen bu seçmenler de Kürt seçmeni. Aynı dönemde CHP'nin en sadık seçmenlerinin bulunduğu iller, oynaklığın en düşük düzeyde kaldığı Sivas (% 1,7), Çorum (% 2.8), Ankara (% 3,7),

TABLO 11: İLLERE GÖRE CHP OYNAKLIK DEĞERLERİ (%)

İller	CHP 2002-2007 Oynaklık	CHP 2007-2011 Oynaklık	CHP 2011-2015 Oynaklık	CHP Ortalama
Adana	3,4	14,9	3,5	7,3
Adıyaman	1,9	8,8	18,5	9,7
Afyon	0,4	14,5	0,4	5,1
Ağrı	57,3	7,9	42,3	35,8
Amasya	5,0	4,2	3,0	4,1
Ankara	0,1	6,2	4,9	3,7
Antalya	3,5	6,7	1,1	3,8
Artvin	5,6	10,5	5,5	7,2
Aydın	8,2	22,0	2,7	11,0
Balıkesir	10,6	16,4	0,1	9,0
Bilecik	11,6	4,6	7,1	7,8
Bingöl	31,7	14,4	23,5	23,2
Bitlis	30,3	66,7	10,3	35,7
Bolu	11,5	15,4	9,9	12,3
Burdur	4,1	8,7	3,5	5,4
Bursa	9,4	15,2	5,0	9,8
Çanakkale	5,8	21,1	0,2	9,1
Çankırı	8,2	6,0	2,5	5,6
Çorum	0,1	4,2	4,2	2,8
Denizli	2,9	17,3	5,7	8,7
Diyarbakır	49,4	0,5	37,5	29,1
Edirne	10,8	18,2	1,7	10,2
Elazığ	11,4	30,1	31,4	24,3
Erzincan	7,4	11,7	8,3	9,1
Erzurum	9,5	1,5	28,4	13,1
Eskişehir	5,9	16,6	4,8	9,1
Gaziantep	4,3	4,9	9,1	6,1
Giresun	7,0	18,7	6,9	10,9
Gümüşhane	5,3	0,8	25,6	10,6
Hakkari	39,9	59,1	0,0	33,0
Hatay	9,5	10,6	3,0	7,7

TABLO 11: DEVAM

İller	CHP 2002-2007 Oynaklık	CHP 2007-2011 Oynaklık	CHP 2011-2015 Oynaklık	CHP Ortalama
Isparta	0,4	24,1	0,8	8,4
İçel	0,0	11,9	4,4	5,5
İstanbul	6,1	7,3	3,8	5,7
İzmir	10,0	10,5	1,3	7,3
Kars	11,7	10,6	16,5	12,9
Kastamonu	9,0	2,7	11,4	7,7
Kayseri	7,3	10,5	0,8	6,2
Kırklareli	10,0	13,6	2,6	8,7
Kırşehir	17,0	18,8	7,7	14,5
Kocaeli	2,0	11,9	0,9	4,9
Konya	2,4	11,1	2,8	5,4
Kütahya	5,7	17,7	2,7	8,7
Malatya	3,2	1,9	8,7	4,6
Manisa	4,7	19,7	0,6	8,3
K.maraş	5,1	8,0	16,8	10,0
Mardin	25,5	30,8	57,0	37,8
Muğla	10,8	14,1	0,3	8,4
Muş	33,3	14,1	57,9	35,1
Nevşehir	5,0	2,3	4,9	4,1
Niğde	8,8	15,3	0,5	8,2
Ordu	0,5	17,4	11,5	9,8
Rize	1,1	38,4	4,3	14,6
Sakarya	14,5	27,6	1,6	14,5
Samsun	7,2	11,9	3,1	7,4
Siirt	43,6	11,5	43,3	32,8
Sinop	13,9	12,0	4,0	10,0
Sivas	0,3	2,0	3,0	1,7
Tekirdağ	11,9	12,9	1,3	8,7
Tokat	2,0	10,6	6,0	6,2
Trabzon	3,6	14,5	3,7	7,3
Tunceli	19,4	54,4	47,1	40,3

TABLO 11: DEVAM

İller	CHP 2002-2007 Oynaklık	CHP 2007-2011 Oynaklık	CHP 2011-2015 Oynaklık	CHP Ortalama
Şanlıurfa	35,7	22,8	18,6	25,7
Uşak	4,1	13,9	2,6	6,9
Van	11,4	4,7	64,7	26,9
Yozgat	0,6	5,5	10,8	5,6
Zonguldak	8,0	21,1	1,9	10,3
Aksaray	4,1	6,1	27,4	12,5
Bayburt	7,8	12,8	20,0	13,5
Karaman	8,8	10,9	9,3	9,7
Kırıkkale	5,0	13,7	0,5	6,4
Batman	27,6	25,4	78,2	43,7
Şırnak	17,5	46,4	42,0	35,3
Bartın	24,6	11,9	3,6	13,4
Ardahan	17,3	3,9	14,5	11,9
Iğdır	29,6	64,7	30,8	41,7
Yalova	15,1	14,1	5,7	11,6
Karabük	11,5	16,7	5,4	11,2
Kilis	24,6	16,9	33,9	25,2
Osmaniye	17,3	8,5	6,9	10,9
Düzce	10,6	7,8	12,4	10,3
Türkiye	3,7	10,7	2,0	5,5

Antalya (3,8) ve Nevşehir (% 4,1). Bu beş ilden üçünde Alevi seçmenlerin azımsanmayacak sayıda olduğu dikkate alınır, CHP seçmenleri arasında Alevilerin partiyle özdeşleşme ve partinin sadık müttefiki olma konusunda ağırlığa sahip olmaları muhtemeldir.

MHP

AK Parti ve CHP ile karşılaştırıldığında MHP açısından en fazla dikkati çeken husus; oy oynaklığının neredeyse CHP'nin 3, AK Parti'nin 1,5 katı daha yüksek olmasıdır. MHP seçmeninin hareketliliği ya da oynaklığının yüksekliği, MHP için konjonktürel olarak avantaj ya da dezavantaj

olabilir. İleride değineceğimiz MHP'nin oy esnekliğinin yüksekliği de bunun bir işaretidir. 2007'de % 26,1 olan MHP oy oynaklığı 2011'de % 4,7, 2015'te ise % 11. 2002-2015 dönemi ortalaması ise % 13,9. Görüldüğü üzere, MHP seçmeni konjontürel olarak oldukça hareketli, oynak, bir partiden diğerine (muhtemelen MHP'den AK Parti'ye, kısmen CHP'ye) kaymaktadır. Aynı dönemde 100 MHP seçmeninden yaklaşık 14'ünün parti değiştirmesini iller bazında incelediğimizde çarpıcı bulgularla karşılaşılıyor. İlk olarak konuya 7 Haziran seçimleri örneğinde yaklaştığımızda, 2011'den 2015'e MHP seçmeninin en hareketli olduğu iller Tunceli (% 45,7), Zonguldak (%44,2), Muş (% 41,7), Hakkari (%36,2) ve Şırnak (%36). Oynaklığın yüksek oluşunun nedeni; bu seçim çevrelerinde düşük olan oy oranında gerçekleşen sınırlı bir artışın oynaklık katsayısını yükseltmesindedir. MHP oynaklık katsayısının son seçimde en düşük olduğu iller ise Bolu (% 0,4), Aydın (% 0,5), Osmaniye (% 0,6), Rize (%1,6), Antalya (% 2). Bu iller MHP'nin seçmen tabanının nispeten daha istikrarlı olduğu, seçmen hareketliliğinin MHP seçmeni örneğinde pek gözlenmediği seçim çevreleridir.

MHP oy oynaklığının 2002-2015 döneminde iller örneğindeki durumu incelendiğinde, aynı zaman dilimi içinde oynaklığın en yüksek olduğu iller Siirt (% 40,6), Tunceli (% 38,8), Bingöl (% 38,8), Hakkari (% 33,8), Mardin (% 31,7) dir. Kürt seçmenin yoğun olduğu illerde MHP oylarındaki konjontürel hareketlilik oynaklığın yüksekliğinin muhtemel nedeni şeklinde değerlendirilebilir. Bu dönemde oynaklık ortalamasının en düşük olduğu illerin sırasıyla Adıyaman (% 5), Van (% 6,4), Osmaniye (% 8,7), Konya (% 9,0), Tekirdağ (% 9,1) olması, MHP'nin en sadık seçmen kitlesinin bu çevrelerde mevcut olduğu şeklinde yorumlanabilir.

MHP seçmeni konjontürel olarak oldukça hareketli, oynak, bir partiden diğerine (muhtemelen MHP'den AK Parti'ye, kısmen CHP'ye) kaymaktadır.

DEHAP-HDP Çizgisi

2007'de % 8,6, 2011'de % 10,7 ve 2015'te % 33,7 olan oynaklık katsayısı 2002-2015 döneminde ortalama % 17,7 düzeyindedir. Bu anlamda 2002'den 2015 seçimlerine bu çizginin oynaklığı Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Şunu önemle belirtmek gerekir ki, aynı çizgide gözlenen yüksek oynaklık büyük ölçüde 2015 seçimlerinde HDP'ye başka partilerden yönelen seçmenden kaynaklanmaktadır.

2015 seçimlerinde oynaklığın en yüksek düzeyde olduğu iller Amasya, Çankırı, Elazığ, Erzincan, Giresun, Kastamonu, Kütahya olup, bu illerde % 100'e ulaşan oynaklığın nedeni, 2011'de bu illerde seçime katılmama ya da son seçimde oylarını çok yüksek oranda arttırmayla ilgili olabilir.

Özgür
bir
toplum
için...

TABLO 12: İLLERE GÖRE MHP OYNAKLIK DEĞERLERİ (%)

İller	MHP 2002-2007 Oynaklık	MHP 2007-2011 Oynaklık	MHP 2011-2015 Oynaklık	MHP Ortalama
Adana	33,5	5,9	6,5	15,3
Adıyaman	4,3	6,1	4,5	5,0
Afyon	20,0	6,0	15,0	13,6
Ağrı	14,8	27,5	3,9	15,4
Amasya	20,7	1,1	20,7	14,2
Ankara	27,8	2,0	9,9	13,3
Antalya	32,0	2,3	2,0	12,1
Artvin	3,6	10,8	26,4	13,6
Aydın	36,8	17,5	0,5	18,3
Balıkesir	33,2	6,4	18,2	19,3
Bilecik	28,5	20,8	3,2	17,5
Bingöl	55,2	30,5	30,5	38,8
Bitlis	6,9	28,5	6,4	13,9
Bolu	22,8	13,8	0,4	12,3
Burdur	18,9	0,1	10,9	10,0
Bursa	37,6	0,3	9,7	15,9
Çanakkale	35,4	17,0	15,1	22,5
Çankırı	21,0	3,2	10,8	11,7
Çorum	10,9	0,1	23,8	11,6
Denizli	26,9	2,2	3,3	10,8
Diyarbakır	22,1	56,4	14,6	31,0
Edirne	28,1	11,6	7,9	15,9
Elazığ	0,8	38,1	15,9	18,3
Erzincan	22,4	9,7	28,3	20,1
Erzurum	9,0	0,8	27,5	12,4
Eskişehir	27,6	3,5	6,9	12,7
Gaziantep	24,4	9,1	30,7	21,4
Giresun	40,0	14,6	18,9	24,5
Gümüşhane	7,6	5,6	17,8	10,4
Hakkari	35,5	29,7	36,2	33,8
Hatay	21,3	14,2	4,9	13,5

TABLO 12: DEVAM

İller	MHP 2002-2007 Oynaklık	MHP 2007-2011 Oynaklık	MHP 2011-2015 Oynaklık	MHP Ortalama
Isparta	34,5	10,9	17,1	20,9
İçel	24,9	13,7	3,0	13,9
İstanbul	34,8	5,1	7,4	15,8
İzmir	28,2	10,7	9,2	16,0
Kars	27,2	7,4	11,1	15,2
Kastamonu	13,3	14,1	7,8	11,7
Kayseri	14,8	7,8	21,0	14,6
Kırklareli	37,2	2,5	12,0	17,3
Kırşehir	9,5	7,0	18,2	11,6
Kocaeli	27,0	6,4	11,7	15,0
Konya	15,9	0,6	10,4	9,0
Kütahya	38,9	0,0	25,6	21,5
Malatya	11,4	3,5	16,6	10,5
Manisa	41,0	9,9	16,6	22,5
K.maraş	18,0	2,4	17,2	12,5
Mardin	36,1	35,4	23,5	31,7
Muğla	28,4	11,0	6,9	15,4
Muş	15,3	31,1	41,7	29,4
Nevşehir	19,6	0,8	21,0	13,8
Niğde	32,3	0,5	14,2	15,6
Ordu	30,4	11,7	5,3	15,8
Rize	30,1	12,9	1,6	14,9
Sakarya	40,5	13,7	12,5	22,2
Samsun	27,3	3,9	22,7	18,0
Siirt	43,6	43,2	34,9	40,6
Sinop	13,2	19,5	34,5	22,4
Sivas	1,9	2,1	28,0	10,7
Tekirdağ	20,7	0,9	5,8	9,1
Tokat	20,5	3,6	16,1	13,4
Trabzon	25,4	4,1	15,5	15,0
Tunceli	21,2	49,5	45,7	38,8

TABLO 12: DEVAM

İller	MHP 2002-2007 Oynaklık	MHP 2007-2011 Oynaklık	MHP 2011-2015 Oynaklık	MHP Ortalama
Şanlıurfa	20,4	28,6	27,7	25,5
Uşak	30,3	8,9	25,6	21,6
Van	0,5	3,4	15,2	6,4
Yozgat	16,0	1,7	21,0	12,9
Zonguldak	30,8	10,6	44,2	28,5
Aksaray	16,9	5,5	25,7	16,0
Bayburt	22,6	11,3	13,8	15,9
Karaman	17,4	1,2	10,2	9,6
Kırıkkale	22,7	8,9	20,7	17,4
Batman	37,5	22,4	22,4	27,5
Şırnak	0,5	43,9	36,0	26,8
Bartın	24,4	15,5	7,6	15,8
Ardahan	19,7	24,2	13,6	19,2
Iğdır	6,7	38,3	11,5	18,8
Yalova	10,0	7,8	28,8	15,5
Karabük	34,8	7,6	27,5	23,3
Kilis	34,5	1,1	25,9	20,5
Osmaniye	21,2	4,2	0,6	8,7
Düzce	46,6	20,2	2,1	23,0
Türkiye	26,1	4,7	11,0	13,9

Seçmen hareketliliğin bu çizgi örneğinde en düşük düzeyde kaldığı illere baktığımızda, bu illerin Ordu (% 1,3), Hakkari (% 4,6), Diyarbakır (% 12,4), Mardin (%12,8), Şanlıurfa (%19,8) olduğu anlaşılıyor.

Aynı çizginin 13 yıllık dönem içinde seçmen hareketliliğini iller bazında incelediğimizde, en yüksek oynaklığın Düzce (% 96,1), Uşak (% 96,1), Çankırı (% 96) Bartın (% 95,8), Karaman (% 95,1)'da gerçekleşmesi dikkate değerdir. En düşük hareketlilik ise Hakkari (% 11), Muş (% 11,4) Diyarbakır (% 11,7), Siirt (% 11,9) ve Mardin (% 12)'dir. Bu illerin Kürt seçmenlerin yoğunlukta olduğu iller oluşu ve oy tabanının tüm seçimlerde çok güçlü olduğu hatırlanırsa, oynaklığın düşüklüğü daha iyi anlaşılabilir.

TABLO 13: İLLERE GÖRE DEHAP-HDP ÇİZGİSİ OYNAKLIK DEĞERLERİ (%)

İller	DEHAP 2002- Bğz 2007 Oynaklık	Bğz.2007- Bğz 2011 Oynaklık	Bğz. 2011- HDP 2015 Oynaklık	HDP Çizgisi Ortalama
Adana	22,3	14,9	29,4	22,2
Adıyaman	19,9	10,0	55,5	28,5
Afyon	56,5	71,4	90,5	72,8
Ağrı	17,8	27,9	29,1	24,9
Amasya	53,2	100,0	100,0	84,4
Ankara	33,5	10,1	67,8	37,1
Antalya	21,6	12,6	50,2	28,1
Artvin	80,4	13,0	90,8	61,4
Aydın	30,0	16,7	40,8	29,2
Balıkesir	39,4	10,3	55,4	35,0
Bilecik	82,8	100,0	100,0	94,3
Bingöl	21,5	25,3	27,1	24,6
Bitlis	16,0	29,8	20,2	22,0
Bolu	0,0	100,0	100,0	66,7
Burdur	78,7	17,6	90,5	62,3
Bursa	31,3	20,0	53,8	35,0
Çanakkale	82,0	25,0	95,7	67,5
Çankırı	88,0	100,0	100,0	96,0
Çorum	90,1	25,0	93,5	69,6
Denizli	29,8	1,0	59,0	29,9
Diyarbakır	8,9	13,8	12,4	11,7
Edirne	49,2	57,9	94,0	67,0
Elazığ	39,3	100,0	100,0	79,8
Erzincan	47,1	100,0	100,0	82,4
Erzurum	23,3	20,4	37,6	27,1
Eskişehir	72,2	47,4	73,1	64,2
Gaziantep	22,2	1,7	47,7	23,9
Giresun	57,6	100,0	100,0	85,9
Gümüşhane	67,5	66,7	94,0	76,1
Hakkari	11,2	17,4	4,6	11,0
Hatay	21,1	20,9	64,2	35,4

TABLO 13: DEVAM

İller	DEHAP 2002- Bğz 2007 Oynaklık	Bğz.2007- Bğz 2011 Oynaklık	Bğz. 2011- HDP 2015 Oynaklık	HDP Çizgisi Ortalama
Isparta	83,3	55,6	67,4	68,8
İçel	18,2	20,6	28,5	22,4
İstanbul	3,7	5,0	40,5	16,4
İzmir	12,9	7,6	38,1	19,5
Kars	11,3	10,6	39,6	20,5
Kastamonu	75,9	100,0	100,0	92,0
Kayseri	59,0	86,0	97,4	80,8
Kırklareli	61,9	33,3	92,0	62,4
Kırşehir	24,4	67,3	65,1	52,3
Kocaeli	30,5	5,2	52,1	29,3
Konya	55,6	18,9	51,3	41,9
Kütahya	81,1	100,0	100,0	93,7
Malatya	39,0	21,2	74,8	45,0
Manisa	39,7	24,8	41,4	35,3
K.Maraş	42,1	42,9	81,2	55,4
Mardin	1,0	22,3	12,8	12,0
Muğla	48,7	23,1	68,3	46,7
Muş	9,0	1,6	23,6	11,4
Nevşehir	70,1	90,5	98,6	86,4
Niğde	16,1	90,5	84,9	63,8
Ordu	75,6	59,2	1,3	45,4
Rize	94,8	97,0	51,7	81,2
Sakarya	54,5	25,9	49,3	43,2
Samsun	61,5	66,7	89,7	72,6
Siirt	10,2	4,0	21,5	11,9
Sinop				
Sivas	80,8	41,4	56,2	59,5
Tekirdağ	41,2	35,5	56,6	44,4
Tokat	38,4	96,6	92,6	75,9
Trabzon	60,4	42,9	81,8	61,7
Tunceli	29,6	44,6	45,4	39,9

TABLO 13: DEVAM

İller	DEHAP 2002- Bğz 2007 Oynaklık	Bğz.2007- Bğz 2011 Oynaklık	Bğz. 2011- HDP 2015 Oynaklık	HDP Çizgisi Ortalama
Şanlıurfa	0,7	13,4	19,5	11,2
Uşak	88,3	100,0	100,0	96,1
Van	10,9	20,7	22,5	18,0
Yozgat	76,3	100,0	100,0	92,1
Zonguldak	85,4	93,4	45,7	74,8
Aksaray	39,9	89,2	95,1	74,7
Bayburt				
Karaman	85,2	100,0	100,0	95,1
Kırıkkale			100,0	
Batman	9,0	13,6	17,0	13,2
Şırnak	6,0	16,9	7,7	10,2
Bartın	87,5	100,0	100,0	95,8
Ardahan	27,1	14,9	42,9	28,3
İğdır	10,7	12,5	29,0	17,4
Yalova	39,9	47,4	27,7	38,3
Karabük	65,3	100,0	100,0	88,4
Kilis	92,8	13,0	93,0	66,3
Osmaniye	100,0	100,0	66,7	88,9
Düzce	88,4	100,0	100,0	96,1
Türkiye	8,6	10,7	33,7	17,7

İLLERE GÖRE PARTİ SİSTEMİ OYNAKLIĞI VE 7 HAZİRAN 2015 SEÇİMİNDE PARTİLERİN OY ARTIŞ-AZALIŞLARI

Parti sistemi oynaklığı parti sistemindeki istikrarı ölçmek için hesaplanan bir değer olduğu kadar, oynaklık bize seçmen tercihlerindeki hareketliliğin düzeyi ve yönü hakkında da bilgi verir. Özellikle iller bazında oynaklık değeri ile partilerin bir önceki seçime göre oy artış ve azalışları karşılaştırıldığında, partiler arasındaki oy geçişkenliği, kaymaları ya da seçmen tercihlerindeki hareketliliğin yönüne ilişkin bilgi sahibi olabiliriz. Bu amaçla çalışma kapsamında 7 Haziran seçimlerinde gerçekleşen oynaklık katsayı değeri ile partilerin oy artış ve azalışlarına kabaca göz

Özgür
bir
toplum
için...

TABLO 14: İLLERE GÖRE 2015 OYNAKLIĞI VE PARTİLERİN İLLER BAZINDA OY ARTIŞ VE AZALIŞLARI

İller	Oynaklık	CHP 2015-2011	AK Parti 2015-2011	MHP 2015-2011	HDP 2015-2011
Adana	9,8	-2,1	-7,4	2,8	6,6
Adıyaman	16,2	-5,2	-9,3	-0,4	16,4
Afyon	8,2	0,1	-7,7	6,6	1,0
Ağrı	34,7	-1,3	-31,6	0,2	35,5
Amasya	8,8	-1,6	-6,2	7,8	1,1
Ankara	9,4	-3,0	-7,2	3,2	4,1
Antalya	5,5	-0,7	-4,2	0,9	4,7
Artvin	12,1	-3,7	-7,6	9,8	2,6
Aydın	7,1	2,2	-6,0	-0,2	5,2
Balıkesir	8,3	0,1	-7,4	6,2	2,1
Bilecik	7,4	3,9	-5,1	-1,7	3,3
Bingöl	20	-1,2	-19,7	1,2	17,8
Bitlis	20,6	-0,3	-19,7	0,4	20,5
Bolu	7,4	4,4	-6,5	-0,1	1,7
Burdur	7	1,8	-5,5	4,6	1,3
Bursa	9,8	2,6	-8,7	3,1	3,9
Çanakkale	7,9	-0,2	-7,1	5,2	2,6
Çankırı	6,5	0,3	-5,5	5,6	0,8
Çorum	8,9	-1,9	-6,5	6,8	1,7
Denizli	7,7	3,8	-6,8	1,2	2,8
Diyarbakır	19,1	-1,1	-19,1	0,2	17,6
Edirne	6,6	1,8	-6,0	2,3	2,5
Elazığ	20,6	-6,3	-13,7	5,5	15,2
Erzincan	13,5	-4,6	-8,4	7,4	5,5
Erzurum	20	-2,1	-17,2	10,1	9,8
Eskişehir	9	3,6	-7,9	2,2	3,0
Gaziantep	18,3	-3,2	-14,4	8,4	9,6
Giresun	6,8	-3,1	-3,3	5,6	0,9
Gümüşhane	10,2	-3,2	-6,3	9,4	1,3
Hakkari	8,6	0,0	-8,1	1,2	7,6
Hatay	8,2	-2,3	-6,7	1,3	5,2

TABLO 14: DEVAM

İller	Oynaklık	CHP 2015-2011	AK Parti 2015-2011	MHP 2015-2011	HDP 2015-2011
Isparta	9,8	0,4	-8,6	7,9	1,5
İçel	9,5	-2,7	-6,3	1,5	8,0
İstanbul	10	-2,3	-8,4	1,5	7,3
İzmir	10,2	1,2	-10,5	2,3	5,7
Kars	24,9	-4,7	-16,0	-3,5	25,3
Kastamonu	7,8	3,8	-6,6	3,9	0,6
Kayseri	13,1	0,2	-12,2	9,6	2,3
Kırklareli	7,3	-2,7	-4,4	4,6	2,3
Kırşehir	14,4	-3,2	-10,5	9,8	4,9
Kocaeli	7,7	-0,4	-6,2	3,2	5,1
Konya	5,6	-0,6	-4,0	3,0	2,8
Kütahya	11,5	-0,6	-9,7	10,9	0,8
Malatya	11,9	-3,2	-9,4	3,3	6,9
Manisa	10,8	0,3	-9,8	6,7	4,0
K.Maraş	10,9	-3,3	-6,4	5,4	4,5
Mardin	17	-2,7	-12,9	0,4	17,9
Muğla	6,9	-0,3	-6,3	2,4	4,1
Muş	26,2	-3,0	-18,9	-2,6	27,5
Nevşehir	10,2	-1,6	-7,6	9,6	1,4
Niğde	7,1	-0,2	-5,8	6,3	1,0
Ordu	7,7	5,9	-6,9	1,3	0,0
Rize	2,4	1,5	-2,0	0,3	0,8
Sakarya	6,2	-0,5	-4,7	4,3	1,7
Samsun	9,5	1,4	-8,7	6,6	1,0
Siirt	23,2	-1,7	-19,9	1,2	23,4
Sinop	9,5	-2,4	-6,3	8,7	1,1
Sivas	10,5	-0,9	-4,5	7,7	-3,3
Tekirdağ	6,5	1,2	-5,7	1,7	3,8
Tokat	7,6	-2,7	-4,1	6,1	1,3
Trabzon	5,5	-1,3	-3,3	5,6	0,7
Tunceli	41,9	-36,0	-5,4	3,6	38,1

TABLO 14: DEVAM

İller	Oynaklık	CHP 2015-2011	AK Parti 2015-2011	MHP 2015-2011	HDP 2015-2011
Şanlıurfa	17,5	1,4	-18,0	2,3	12,8
Uşak	13,7	-1,5	-11,5	11,3	2,4
Van	28	-2,9	-23,4	-0,8	28,8
Yozgat	11,1	-2,1	-8,0	9,8	0,9
Zonguldak	11,6	1,4	-8,9	10,0	-1,9
Aksaray	13,6	-5,1	-7,8	12,4	1,6
Bayburt	7,7	-1,3	-3,3	7,8	1,1
Karaman	5,4	-3,2	-1,6	4,2	1,1
Kırıkkale	11,9	0,2	-11,2	9,9	1,2
Batman	23,2	-5,8	-18,9	0,3	21,3
Şırnak	13,6	-1,5	-11,9	1,3	12,2
Bartın	7,7	2,2	-7,0	2,6	1,2
Ardahan	22,1	-7,6	-14,5	-2,4	18,9
İğdir	26,1	1,6	-17,5	-7,0	25,7
Yalova	11,4	-3,5	-7,1	8,6	3,6
Karabük	12,6	-1,9	-9,5	11,8	1,1
Kilis	18,1	-7,7	-10,1	14,6	3,5
Osmaniye	4,9	1,7	-4,0	-0,5	3,0
Düzce	7,4	3,5	-6,4	-0,7	2,0

attığımızda, partilerin birbirleri arasındaki oy geçişkenliği konusunda birtakım varsayımlarda bulunabiliriz. Aşağıdaki tabloda iller bazında oynaklık değeri ile partilerin 2011 seçimine göre oy artış ve azalışlarına yer verilmektedir.

Tablodaki veriler belirgin biçimde oynaklık değeri ile partilerin oy artış ve azalışları arasındaki ilişki, oy kaymalarına dair iller bazında birtakım varsayımlarda bulunmamıza yardımcı olabilecek nitelikte. Bunu birkaç örnekle açıklayalım: Adana'da 2015 seçimlerinde oynaklık katsayı değeri % 9.8. Yani; 7 Haziran'da 2011 seçimi veri alındığında 100 seçmenden yaklaşık 10'unun parti değiştirdiği anlaşılıyor. Bu ilde CHP (%2,1)ve AK Parti'de (% 7,4) toplam % 9,5'luk oy kaybına karşılık, MHP ve HDP çiz-

gisinin % 6,6'lık bir oy artışı sağlaması nedeniyle, kuvvetle muhtemel CHP'den MHP'ye, AK Parti'den HDP'ye oy kaymış olabileceğini söyleyebiliriz. Bir diğer örneği Bitlis ilinden verelim. 2015'te oynaklık katsayısı % 20,6 olan ilde AK Parti % 19,7, CHP % 0,3 oy kabına uğrarken, HDP'nin % 20,5, MHP'nin % 0,4 oy artışı sağlaması, AK Parti-HDP, CHP-MHP arasında oy alışverişi yaşanmış olabileceğini düşündürüyor. Bir diğer örnek olarak Samsun'u alalım: Samsun'da son seçimdeki oynaklık % 9,5'tir. AK Parti % 8,7 oy kaybına uğrarken, MHP'nin % 6,6, CHP'nin % 1,6'lık, HDP'nin % 1'lik artışı oy artışı söz konusu. Yeni seçmenlerle birlikte düşünüldüğünde, partiler arasındaki oy kaymaları hakkında ipuçları elde ediyoruz ki muhtemelen bu ilde AK Parti sırasıyla MHP, CHP ve HDP'ye oy kaptırmıştır diyebiliriz. Son olarak Tunceli'deki oynaklık katsayısından hareketle partiler arasındaki oy alışverişine göz atalım. Bu ilde 2011'e göre 100 seçmenden 42'sinin parti değiştirdiği oynaklığın % 41,9 oluşundan anlaşılıyor. CHP oylarındaki % 36'lık, AK Parti'deki % 5,4'lük kayba karşılık HDP'de gözlenen % 38,1'lik artış nedeniyle HDP'deki artışın büyük çoğunluğunun CHP'den kayan oylar olduğunu söylemek mümkün. Tablodaki verilere iller örneğinde ayrıntılı biçimde bakıldığında, partiler arasındaki oy kaymalarının hangi partiler arasında gerçekleşmiş olduğu hakkında bilgi sahibi olabiliriz.

PARTİLERİN OY ESNEKLİĞİ

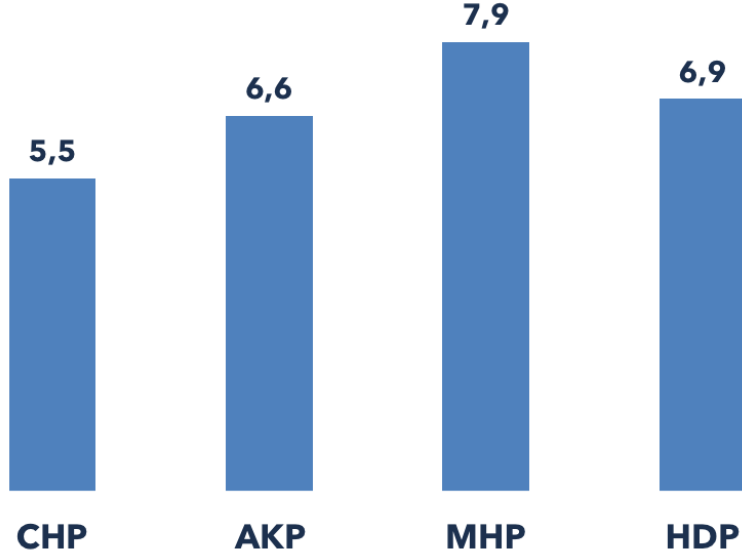
Parti oy esnekliği kavramı; belirli bir dönemde yapılan seçimlerde siyasi partilerin almış oldukları en yüksek ve en düşük ülke oy ortalamalarının mutlak farkıdır. Bu değer, partilerin belirli bir zaman dilimi içindeki minimum ve maksimum seçim performansları hakkında bilgi verici olup, esneklik değeri sayesinde parti oylarının hangi noktadan hangi noktaya salınım gösterdiğine ilişkin bilgi sahibi olabiliriz.

2002-2015 döneminde yapılan 2002, 2007, 2011 ve 2015 genel seçimleri veri alındığında, siyasi partilerin oy esnekliğini şu şekilde ölçtük: CHP : % 5,5, AK Parti: % 6,6, MHP: % 7,9, HDP (Çizgisi) : % 6,9. Esneklik değeri yüzde olarak 2002-2015 döneminde partilerin en yüksek ve en düşük oy yüzdeleri arasındaki mutlak fark olduğuna göre, 13 yıllık zaman dilimi içinde 4 partinin oyları hesaplanan değerler arasında salınmaktadır denilebilir. Esnekliği en yüksek olan partinin MHP oluşu, bu

TABLO 15: PARTİLERİN OY ESNEKLİĞİ (%)

Partiler	AK Parti	CHP	MHP	HDP Çizgisi
Esneklik	6,6	5,5	7,9	6,9

GRAFİK 1: ESNEKLİK

partinin konjonktürel olarak ve tepkisel nedenlerle (milliyetçi) oylarının artış ya da azalış şeklinde salınım göstermesindedir. Oy esnekliği en düşük parti CHP'dir. Bunun anlamı; CHP'nin oy tabanının diğer partilere göre daha yerleşik ve istikrarlı olduğudur.

İLLERE GÖRE PARTİLERİN OY ESNEKLİĞİ VE 7 HAZİRAN SEÇİMİNDE OY ARTIŞ-AZALIŞLARI

Partilerin 2002-2015 dönemindeki oy esnekliklerini iller bazında incelediğimizde şöyle bir tabloyla karşılaşırız:

CHP'nin oy esnekliğinin en yüksek olduğu iller Edirne (% 24,7), Aydın (% 19,6), Tekirdağ (% 18,6), Zonguldak (% 18,1), Muğla (% 17,8) iken, esneklik en düşük Çankırı (0,0), Bayburt (%0,0), Çorum (%0,1), Ardahan (% 0,4), Osmaniye (% 0,6) illerinde gözlenmektedir. Esnekliğin düşüklüğü parti oylarının istikrarı, yüksekliği ise oylarının incelenen dönemde yüksek düzeyde değişmesi anlamına gelmektedir. CHP oy elastikiyetinin yüksek olduğu illerin ortak özelliği; neredeyse tümünün 2002'de merkez sağda özellikle DYP'nin güçlü olduğu iller oluşudur. En düşük ve en yüksek oyları arasındaki farkın bu illerde yüksek olması, CHP'ye merkez sağdan özellikle DYP seçmeninin kaymış olabileceği izlenimi veriyor. Esnekliğin çok düşük düzeyde kaldığı iller ise CHP'nin bu illerde oy gücünde değişim yaşamadığı ya da çok az yaşadığı şeklinde değerlendirilebilir. Partilerin oy esnekliği ile 7 Haziran'daki oy artış ve azalış ilişkisine bakıldığında, oy esnekliğinin yüksek olduğu illerde bu seçimde oy kaybetmişse,

TABLO 16: PARTİLERİN İLLERDEKİ OY ESNEKLİĞİ VE 7 HAZİRAN'DA OY ARTIŞ -AZALIŞLARI

İller	CHP Esneklik	CHP 2015-2011	AK Parti Esneklik	AK Parti 2015-2011	MHP Esneklik	MHP 2015-2011	HDP Çizgisi Esneklik	HDP 2015-2011
Adana	7,4	-2,1	3,3	-7,4	11,8	2,8	5,3	6,6
Adıyaman	2,0	-5,2	16,7	-9,3	0,6	-0,4	10,9	16,4
Afyon	4,2	0,1	10,1	-7,7	11,2	6,6	0,1	1,0
Ağrı	8,7	-1,3	1,8	-31,6	2,9	0,2	43,7	35,5
Amasya	3,1	-1,6	6,5	-6,2	12,8	7,8	0,2	1,1
Ankara	0,7	-3,0	3,9	-7,2	9,2	3,2	2,7	4,1
Antalya	1,4	-0,7	14,0	-4,2	20,7	0,9	4,2	4,7
Artvin	6,0	-3,7	16,0	-7,6	22,3	9,8	1,8	2,6
Aydın	19,6	2,2	11,2	-6,0	6,0	-0,2	4,0	5,2
Balıkesir	14,2	0,1	5,5	-7,4	12,2	6,2	1,4	2,1
Bilecik	10,9	3,9	12,6	-5,1	15,6	-1,7	2,2	3,3
Bingöl	6,0	-1,2	15,7	-19,7	6,2	1,2	19,7	17,8
Bitlis	3,2	-0,3	13,2	-19,7	3,0	0,4	30,7	20,5
Bolu	12,8	4,4	8,9	-6,5	8,3	-0,1	0,3	1,7
Burdur	7,6	1,8	16,2	-5,5	10,5	4,6	0,6	1,3
Bursa	12,4	2,6	2,9	-8,7	11,0	3,1	3,4	3,9
Çanakkale	16,4	-0,2	8,6	-7,1	10,0	5,2	1,7	2,6
Çankırı	0,0	0,3	10,3	-5,5	14,5	5,6	0,8	0,8
Çorum	0,1	-1,9	6,3	-6,5	8,9	6,8	0,1	1,7
Denizli	14,3	3,8	15,6	-6,8	7,9	1,2	2,0	2,8
Diyarbakır	5,0	-1,1	2,2	-19,1	0,6	0,2	23,5	17,6
Edirne	24,7	1,8	15,7	-6,0	6,2	2,3	1,7	2,5
Elazığ	2,0	-6,3	11,7	-13,7	13,4	5,5	8,1	15,2
Erzincan	2,1	-4,6	8,5	-8,4	9,6	7,4	3,9	5,5
Erzurum	3,0	-2,1	2,6	-17,2	12,5	10,1	9,3	9,8
Eskişehir	16,5	3,6	6,6	-7,9	7,9	2,2	2,4	3,0
Gaziantep	3,0	-3,2	7,5	-14,4	11,0	8,4	6,9	9,6
Giresun	6,5	-3,1	10,6	-3,3	10,6	5,6	0,4	0,9
Gümüşhane	4,2	-3,2	16,2	-6,3	14,4	9,4	0,3	1,3
Hakkari	7,2	0,0	1,5	-8,1	1,8	1,2	42,6	7,6
Hatay	10,5	-2,3	8,0	-6,7	3,0	1,3	3,2	5,2

TABLO 16: DEVAM

İller	CHP Esneklik	CHP 2015-2011	AK Parti Esneklik	AK Parti 2015-2011	MHP Esneklik	MHP 2015-2011	HDP Çizgisi Esneklik	HDP 2015-2011
Isparta	8,9	0,4	2,8	-8,6	15,4	7,9	0,7	1,5
İçel	4,0	-2,7	7,8	-6,3	6,3	1,5	8,5	8,0
Istanbul	5,1	-2,3	3,9	-8,4	5,9	1,5	7,1	7,3
İzmir	16,0	1,2	9,2	-10,5	5,7	2,3	5,2	5,7
Kars	5,0	-4,7	9,4	-16,0	2,4	-3,5	25,0	25,3
Kastamonu	6,9	3,8	18,1	-6,6	13,7	3,9	0,9	0,6
Kayseri	1,0	0,2	1,6	-12,2	16,2	9,6	0,8	2,3
Kırklareli	17,2	-2,7	10,8	-4,4	14,0	4,6	1,6	2,3
Kırşehir	2,4	-3,2	8,8	-10,5	10,9	9,8	2,1	4,9
Kocaeli	5,6	-0,4	3,7	-6,2	9,1	3,2	3,5	5,1
Konya	1,1	-0,6	10,7	-4,0	6,8	3,0	1,0	2,8
Kutahya	4,0	-0,6	5,9	-9,7	19,8	10,9	0,2	0,8
Malatya	1,2	-3,2	8,5	-9,4	5,4	3,3	4,0	6,9
Manisa	11,5	0,3	7,0	-9,8	15,0	6,7	2,9	4,0
K.Maraş	2,7	-3,3	9,3	-6,4	9,8	5,4	1,8	4,5
Mardin	10,6	-2,7	3,7	-12,9	1,8	0,4	39,4	17,9
Muğla	17,8	-0,3	13,4	-6,3	7,4	2,4	3,4	4,1
Muş	5,1	-3,0	7,0	-18,9	1,3	-2,6	33,6	27,5
Nevşehir	0,7	-1,6	9,2	-7,6	15,3	9,6	0,3	1,4
Niğde	2,5	-0,2	6,2	-5,8	15,7	6,3	0,2	1,0
Ordu	12,8	5,9	11,8	-6,9	5,1	1,3	0,6	0,0
Rize	11,2	1,5	22,9	-2,0	4,7	0,3	0,5	0,8
Sakarya	8,8	-0,5	13,1	-4,7	14,5	4,3	0,8	1,7
Samsun	8,3	1,4	8,4	-8,7	10,9	6,6	0,2	1,0
Siirt	7,8	-1,7	56,6	-19,9	4,8	1,2	34,0	23,4
Sinop	10,3	-2,4	16,0	-6,3	7,6	8,7	0,6	1,1
Sivas	1,6	-0,9	13,7	-4,5	8,5	7,7	0,1	-3,3
Tekirdağ	18,6	1,2	13,3	-5,7	6,4	1,7	3,6	3,8
Tokat	1,0	-2,7	7,9	-4,1	10,7	6,1	0,0	1,3
Trabzon	2,3	-1,3	11,9	-3,3	12,5	5,6	0,0	0,7
Tunceli	4,4	-36,0	4,1	-5,4	4,0	3,6	28,5	38,1

TABLO 16: DEVAM

İller	CHP Esneklik	CHP 2015-2011	AK Parti Esneklik	AK Parti 2015-2011	MHP Esneklik	MHP 2015-2011	HDP Çizgisi Esneklik	HDP 2015-2011
Şanlıurfa	5,7	1,4	23,9	-18,0	2,9	2,3	19,3	12,8
Uşak	3,9	-1,5	11,4	-11,5	17,2	11,3	0,8	2,4
Van	4,4	-2,9	9,1	-23,4	1,0	-0,8	37,8	28,8
Yozgat	3,3	-2,1	7,6	-8,0	15,3	9,8	0,6	0,9
Zonguldak	18,1	1,4	7,8	-8,9	12,2	10,0	0,2	-1,9
Aksaray	4,6	-5,1	10,2	-7,8	19,0	12,4	0,0	1,6
Bayburt	0,0	-1,3	33,6	-3,3	19,8	7,8	0,5	1,1
Karaman	2,4	-3,2	17,6	-1,6	9,2	4,2	0,2	1,1
Kırıkkale	2,6	0,2	1,8	-11,2	14,5	9,9	0,3	1,2
Batman	6,1	-5,8	2,6	-18,9	1,1	0,3	25,9	21,3
Şırnak	3,7	-1,5	5,0	-11,9	0,5	1,3	39,2	12,2
Bartın	17,3	2,2	12,9	-7,0	5,3	2,6	0,3	1,2
Ardahan	0,4	-7,6	13,9	-14,5	1,5	-2,4	15,2	18,9
Iğdır	12,1	1,6	4,2	-17,5	13,7	-7,0	24,5	25,7
Yalova	10,9	-3,5	5,1	-7,1	4,1	8,6	4,4	3,6
Karabük	6,3	-1,9	3,2	-9,5	20,9	11,8	0,3	1,1
Kilis	1,0	-7,7	13,0	-10,1	25,6	14,6	0,9	3,5
Osmaniye	0,6	1,7	7,9	-4,0	11,6	-0,5	1,6	3,0
Düzce	7,3	3,5	7,1	-6,4	11,7	-0,7	0,4	2,0

özellikle o iller partiler açısından tehlike çanlarının çaldığı iller şeklinde değerlendirilebilir. CHP'nin oy esnekliğinin % 10 ve üzerinde olduğu Çanakkale'de % 0,2, Hatay'da % 2,3, Kırıkkale'de % 2,7, Mardin'de % 2,7, Sınop'ta % 2,4'lük kayıp yaşaması bu anlamda dikkate değerdir.

AK Parti'nin iller bazındaki oy esnekliklerine bakıldığında, esnekliğin en yüksek olduğu iller Siirt (% 56,6) (Bu ilin özelliği, Erdoğan'ın 3 Kasım seçimleri sonrası yapılan ara seçimde çok yüksek oy oranıyla parlamentoya girmesidir ki bu anlamda esneklik değerine ilişkin değerlendirme ancak kendine özgü koşulları dikkate alınarak yapılabilir.), Şanlıurfa (% 23,9), Rize (% 22,9), Kastamonu (% 18,1), Adıyaman (% 16,7), Burdur, Gümüşhane (% 16,2)'dir. Ağrı (%1,8), Kayseri (% 1,6), Diyarbakır (% 2,2),

Erzurum (% 2,6) ve Bursa ise (% 2,9) aynı değerlerin en düşük olduğu iller olarak dikkat çekmekte. AK Parti'nin oy esnekliğinin % 10 ve üzerinde olduğu başta Bingöl, Bitlis, Kastamonu, Muğla, Sakarya, Uşak olmak üzere 30 ilde 7 Haziran'da oy kaybına uğraması, AK Parti için özellikle bu illerin 1 Kasım'da riskli ve yeni oy kaybı yaşayabileceği iller olarak dikkat çekmektedir.

MHP'nin oy esnekliğinin en yüksek olduğu 5 il sırasıyla Artvin (%22,3), Antalya (%20,7), Kütahya (%19,8), Aksaray (%19) ve Uşak (%17,2)'tir. Bunun anlamı; partinin 2002'den 2015'e oy salınımının en fazla bu illerde yaşanmış olmasıdır. MHP'nin Kürt seçmenlerin yoğun olduğu Güneydoğu illerinde oy esnekliği en düşük düzeydedir. Adıyaman (%0,6), Diyarbakır (% 0,6), Muş (% 1,3), Hakkari ve Mardin'de (% 1,8) gözlenen çok düşük esneklik bu seçim çevrelerinde partinin oy tabanının çok zayıf olması, buralarda dikkate değer oy artış ve azalışı yaşamamasıyla ilgilidir. MHP'nin oy esnekliği ile 7 Haziran seçim performansı ilişkisine baktığımızda, bu illerden sadece Bilecik'te % 1,7 oy kaybına uğramıştır ki, bu anlamda 1 Kasım için MHP'nin önünde ciddi oy kaybetme potansiyeli anlamında çok riskli illerin bulunmadığı varsayılabilir.

HDP çizgisinin oy esnekliğini ele aldığımızda, esnekliğin en yüksek olduğu iller sırasıyla Ağrı (% 43,7), Hakkari (% 42,6), Mardin (% 39,4), Şırnak (% 39,2), Van (% 37,8)'dir. Bu illerde Kürt seçmenlerin yoğunlukta olması ve AK Parti'li Kürt seçmenlerin HDP'ye son seçimde yönelmesi dikkate alındığında esnekliğin yüksekliği anlaşılabilir. Aynı değer en düşük olduğu iller arasında ise öne çıkanlar milliyetçi seçmenin yoğun olduğu ve Kürt siyasi hareketi partilerinin varlık gösteremediği illerdir. Afyon (% 0,1), Çorum (% 0,1), Amasya (% 0,2), Kütahya (% 0,29 ve Niğde (% 0,2). Dolayısıyla esnekliğin düşük olması zaten çok sınırlı olan seçim çevrelerinde anlaşılabilir bir durum. HDP çizgisinin oy esnekliğiyle son seçimde en fazla oy azalışlarının yaşandığı illerdeki eğilime baktığımızda, esnekliğin yüksek olduğu hiçbir ilde oy kaybının yaşanmaması çarpıcıdır.

PARTİ DESTEĞİ DEĞİŞKENİ

Parti oy desteği değişkeni daha önce de ifade edildiği gibi, belirli bir zaman diliminde parti oy oranlarındaki standart sapma olup, bu değişken bize seçmen tercihlerindeki oynaklık hakkında bilgi verebilir. Aşağıdaki tabloda 2002-2015 döneminde iller bazında parti desteği değişkenleri verilmektedir.

Tablodaki verilere göre, DEHAP-HDP çizgisinin parti desteği değişkeninin ortalaması 13 yılda yapılan 4 seçimde % 3,6, CHP'nin %3,3, MHP'nin %3,1 ve AK Parti'nin % 6,8'dir. Bunun anlamı; ilgili dönemde partilerin

**TABLO 17: PARTİLERİN İLLERDEKİ OY DESTEĞİ DEĞİŞKENİ
(OYLARIN STANDART SAPMASI %)**

İller	DEHAP- HDP Çizgisi Standart Sapma(%)	MHP Standart Sapma(%)	CHP Standart Sapma(%)	AK Parti Standart Sapma(%)
Adana	3,7	5,5	14,5	5,2
Adıyaman	7,3	0,4	2,1	11,7
Afyon	0,5	4,6	2,4	7,3
Ağrı	23,5	1,4	3,9	23,1
Amasya	0,6	5,2	1,9	5,1
Ankara	1,8	3,9	1,7	5,0
Antalya	2,3	5,3	1,8	7,8
Artvin	1,2	6,1	4,1	9,8
Aydın	2,7	5,7	9,7	7,1
Balıkesir	1,0	5,0	7,1	5,3
Bilecik	1,5	7,9	4,5	7,8
Bingöl	11,6	3,3	2,6	18,2
Bitlis	16,8	1,6	3,3	18,6
Bolu	0,7	3,9	5,7	6,5
Burdur	0,6	4,3	3,5	9,2
Bursa	1,9	4,7	5,7	5,4
Çanakkale	1,2	5,0	8,8	6,4
Çankırı	0,7	5,9	0,4	6,6
Çorum	1,0	3,8	0,9	5,3
Denizli	1,3	3,7	6,9	9,8
Diyarbakır	13,7	0,7	2,2	13,1
Edirne	1,1	3,2	12,0	9,1
Elazığ	6,5	6,5	2,9	10,4
Erzincan	2,5	4,1	2,7	7,3
Erzurum	5,4	5,5	1,2	8,9
Eskişehir	1,5	3,5	7,9	7,1
Gaziantep	4,5	4,6	1,5	10,2
Giresun	2,1	4,7	4,3	6,0
Gümüşhane	0,6	6,2	1,8	9,8
Hakkari	19,9	1,2	3,4	12,2

TABLO 17: DEVAM

İller	DEHAP- HDP Çizgisi Standart Sapma(%)	MHP Standart Sapma(%)	CHP Standart Sapma(%)	AK Parti Standart Sapma(%)
Hatay	2,2	2,4	5,6	6,2
Isparta	0,7	6,6	5,0	4,9
Içel	4,8	5,0	3,2	5,8
Istanbul	3,5	2,6	3,1	5,2
İzmir	2,9	2,8	7,5	8,2
Kars	13,3	3,7	2,4	12,1
Kastamonu	0,6	6,0	2,8	10,6
Kayseri	1,0	6,8	1,1	6,8
Kırklareli	1,0	5,8	9,1	6,4
Kırşehir	2,4	4,9	3,1	8,1
Kocaeli	2,4	3,7	3,1	4,1
Konya	1,5	2,7	0,9	6,2
Kütahya	0,4	8,0	2,3	7,1
Malatya	3,1	2,2	1,3	8,1
Manisa	2,1	6,4	6,1	7,0
K.maraş	2,0	4,0	1,4	7,0
Mardin	19,2	0,9	4,5	13,0
Muğla	2,0	3,9	8,8	8,3
Muş	14,8	1,1	2,1	12,1
Nevşehir	0,6	6,3	0,9	7,0
Niğde	0,7	6,4	2,6	4,9
Ordu	0,5	2,9	6,1	7,9
Rize	11,0	2,1	5,9	11,7
Sakarya	0,9	6,1	4,6	7,5
Samsun	0,5	4,5	3,8	7,3
Siirt	14,7	2,6	3,3	23,5
Sinop	0,8	3,8	5,5	9,4
Sivas	4,6	4,0	0,7	7,7
Tekirdağ	2,0	2,7	8,8	7,9
Tokat	1,1	4,3	1,9	5,0

TABLO 17: DEVAM

İller	DEHAP-HDP Çizgisi Standart Sapma(%)	MHP Standart Sapma(%)	CHP Standart Sapma(%)	AK Parti Standart Sapma(%)
Trabzon	0,3	5,1	2,1	6,7
Tunceli	19,3	3,1	18,1	3,9
Şanlıurfa	9,0	2,1	3,1	18,7
Uşak	1,1	7,1	3,3	9,6
Van	19,9	0,4	1,8	16,0
Yozgat	0,6	6,4	1,5	6,6
Zonguldak	1,1	5,3	9,1	6,9
Aksaray	0,7	8,0	2,2	7,9
Bayburt	0,5	8,3	0,5	17,4
Karaman	0,6	3,7	1,8	8,7
Kırıkkale	0,6	6,1	1,8	6,0
Batman	14,4	0,6	2,8	13,5
Şırnak	18,2	0,8	2,5	7,8
Bartın	0,7	3,6	7,7	8,2
Ardahan	9,7	1,7	5,0	13,7
Iğdır	11,8	9,8	6,1	11,6
Yalova	2,7	3,7	6,2	5,0
Karabük	0,6	8,7	3,6	5,7
Kilis	1,7	10,5	3,9	10,2
Osmaniye	1,6	6,8	1,8	4,9
Düzce	1,0	5,6	3,1	5,5
Türkiye	3,6	3,3	3,1	6,8

kendi ortalamalarından en fazla sapma AK Parti, ardından HDP oylarında gerçekleşmiştir. Aynı dönemde söz konusu değerler DEHAP-HDP çizgisinde en yüksek olduğu ilk 5 il sırasıyla Ağrı (%23,5), Hakkari (%19,9), Van (%19,9), Tunceli (%19,3) ve Mardin(% 19,2)'dir. Bu veri söz konusu çizginin oylarında ilgili dönemde en fazla değişimin yaşandığı illeri göstermesi anlamında dikkate değerdir. MHP oylarının en fazla değişime uğradığı iller ise Kilis (%10,5), Iğdır (%9,8), Karabük (%8,7), Bayburt (%8,3) ve Aksaray ile Kütahya'dır (%8). CHP oylarındaki standart sapma

TABLO 18: 7 HAZİRAN'DA KAZANILAN SON MİLLETVEKİLLİĞİNİN PARTİLER ARASINDA İLLERE GÖRE GEÇİŞİ

İller	AK Parti	CHP	MHP	HDP
Adana	-		+	
Adıyaman	-	+		
Afyon	+	-		
Ağrı	+			-
Amasya	-		+	
Ankara1	+	-		
Ankara2	-		+	
Antalya	+	-		
Artvin		-	+	
Aydın	+	-		
Balıkesir	+		-	
Bilecik		-	+	
Bingöl	-			+
Bitlis	+			-
Bolu	+	-		
Burdur	+		-	
Bursa	-	+		
Çanakkale	+	-		
Çankırı	-		+	
Çorum	-		+	
Denizli	+	-		
Diyarbakır	+			-
Edirne	-	+		
Elazığ	-			+
Erzincan	+	-		
Erzurum	-		+	
Eskişehir	+	-		
Gaziantep	+			-
Giresun	+		-	
Gümüşhane	+		-	
Hakkari	+			-
Hatay	-	+		

TABLO 18: DEVAM

İller	AK Parti	CHP	MHP	HDP
Isparta	-		+	
Içel	+		-	
İstanbul1	+	-		
İstanbul2	+	-		
İstanbul3	+		-	
İzmir1		+	-	
İzmir2	-	+		
Kars			+	-
Kastamonu	-	+		
Kayseri	+		-	
Kırklareli	-		+	
Kırşehir	+		-	
Kocaeli			+	-
Konya	-		+	
Kütahya	-		+	
Malatya	-		+	
Manisa	-		+	
K.maraş		+	-	
Mardin	+			-
Muğla	-	+		
Muş	-			+
Nevşehir	-	+		
Niğde	-	+		
Ordu	+	-		
Rize	-	+		
Sakarya	-		+	
Samsun	+		-	
Siirt	-			+
Sinop	+	-		
Sivas	+	-		
Tekirdağ	+	-		
Tokat	-		+	

TABLO 18: DEVAM

İller	AK Parti	CHP	MHP	HDP
Trabzon	-		+	
Tunceli		+		-
Şanlıurfa	-			+
Uşak	+		-	
Van	+			-
Yozgat	-		+	
Zonguldak		+	-	
Aksaray	-		+	
Bayburt	+		-	
Karaman	-		+	
Kırıkkale	-	+		
Batman	-			+
Şırnak	+			-
Bartın	+	-		
Ardahan	-	+		
Iğdır			+	-
Yalova	+	-		
Karabük	+		-	
Kilis	+		-	
Osmaniye	-		+	
Düzce	-	+		
Türkiye				

madan yola çıkarak aynı dönemde iller bazında yaşanan en yüksek düzeydeki değişim incelendiğinde, bu iller Tunceli (%18,1), Edirne (%12), Aydın (%9,7), Kırklareli (%8,8), Muğla (%8,8) dir.

Tablodaki verilerde yer alan parti oy desteği değişkeni oranları bize tüm partiler arasında olmasa dahi, bazı partiler arasındaki oy geçişkenliği ya da oy kaymalarına ilişkin bilgi de verebilir. Örneğin; DEHAP-HDP çizgisi ile AK Parti oy desteği değişkenine ilişkin değerleri ele alalım. Bu iki partinin özellikle Doğu ve Güneydoğu illerinde değişken değerlerinin birbirine yakın olduğu iller fazladır. Ağrı (DEHAP-HDP: % 23,5, AK Parti % 23,1), Bingöl (DEHAP-HDP: % 11,6, AK Parti % 18,2), Bitlis

(DEHAP-HDP: % 16,8, AK Parti % 18,6), Diyarbakır (DEHAP-HDP: % 13,7, AK Parti % 13,1), Kars (DEHAP-HDP: % 13,3, AK Parti % 12,1), Van (DEHAP-HDP: % 19,9, AK Parti % 16), Batman ((DEHAP-HDP: % 14,4, AK Parti % 13,5) İki partinin değışken değeriinin özellikle bu bölgelerde benzer illerde yüksek olması iki partinin benzer ölçüde oy değışikliğine uğradığı, kuvvetle muhtemel birinin oyu artarken diğeriinin azaldığı, bu anlamda birbirleri arasında oy alışveriş olduğunu düşündürüyor.

7 HAZİRAN'DA KAZANILAN SON MİLLETVEKİLLİĞİNE GÖRE İLLER BAZINDA OYNAKLIK VE MİLLETVEKİLİ DAĞILIM SENARYOLARI

Partiler arasındaki oynaklığın partilerin milletvekili dağılımına nasıl etki edebileceğini görmek amacıyla, çalışmanın bu kısmında 2 senaryo geliştirilmiş ve 7 Haziran'da partilerin kazandığı son milletvekilliğinin, oyları en fazla olan bir sonraki partiye geçmesi durumunda nasıl bir dağılım tablosu ortaya çıkacağı, partiler arasındaki milletvekili geçişkenliğinin nasıl olacağı simüle edilmiştir.

Simülasyon 1: 7 Haziran'da Partilerin Kazandığı Son Milletvekilliğinin Bir Sonraki En Fazla Oya Sahip Partiye Geçmesi Durumunda Milletvekili Dağılım Senaryosu

7 Haziran'da partilerin kazandığı son milletvekillikleri, oyları bir sonraki en fazla olan partiye geçmiş olsaydı, partilerin milletvekili dağılımı şu şekilde gerçekleşecekti:

Tabloda da görüldüğü üzere, 7 Haziran seçiminde partilerin illerde kazandığı son milletvekilliğini bir sonraki en fazla oya sahip olan parti alsaydı sonuç çok fazla değışmeyecekti. Bu simülasyonda AK Parti 258

7 Haziran seçiminde partilerin illerde kazandığı son milletvekilliğini bir sonraki en fazla oya sahip olan parti alsaydı sonuç çok fazla değışmeyecekti.

TABLO 19: MİLLETVEKİLLİĞİNİN SAYISAL DEĞİŞİMİNE İLİŞKİN SİMÜLASYON

AK Parti	CHP	HDP	MHP
Kayıp: 38	Kayıp: 19	Kayıp: 12	Kayıp: 16
Kazanç: 38	Kazanç: 17	Kazanç: 6	Kazanç: 24
Net: 0	Net: -2	Net: - 6	Net: + 8
7 Haziran : 258	132	80	80
Senaryo: 258	130	74	88

Özgür
bir
toplum
için...

TABLO 20: MİLLETVEKİLLİĞİNİN PARTİLER ARASINDAKİ DEĞİŞİMİ

Partiler	Milletvekili (N)	Partiler	Milletvekili (N)
AK Parti-MHP	19	MHP-AK Parti	13
AK Parti-CHP	13	CHP-AK Parti	17
AK Parti-HDP	6	HDP-AK Parti	8
CHP-MHP	2	MHP-CHP	3
MHP-HDP	-	HDP-MHP	3
CHP-HDP	-	HDP-CHP	1

olan milletvekili sayısını koruyor, 38 ilde son sıradan 1'er milletvekilliği alırken, başka illerde son sıradaki 38 milletvekilliğini veriyor. CHP son sıradan 17 ilde 17 milletvekili kazanıp, 19 ilde 1'er milletvekili kaybedeceği için, milletvekili sayısı 2 eksiliyor, HDP 6 ilde yeni milletvekili kazanırken, 12 ilde kaybettiği için, milletvekili sayısı 6 azalıp 74'e düşüyor. Bu simülasyonun en kazançlı partisi MHP. 16 ilde son sıradaki milletvekilliklerini kaybetmesine rağmen, 24 ilde kazandığı için milletvekili sayısı 8 artarak 88'e ulaşıyor.

Son sıradaki milletvekilliklerinin partiler arasındaki değişimine baktığımızda, milletvekili değişiminin sırasıyla en fazla AK Parti-MHP, CHP-AK Parti, ardından AK Parti-CHP ve MHP-AK Parti arasında gerçekleştiğini görüyoruz. MHP-HDP ve CHP-HDP arasında değişimin yaşanmaması da dikkate değerdir.

Simülasyon 2: Partilerin İller Bazında 7 Haziran Oy Oynaklığının 2002-2015 Ülke Oynaklık Ortalamalarına Göre Düşük Olduğu İllerde

TABLO 21: MİLLETVEKİLLİĞİNİN SAYISAL DEĞİŞİMİNE İLİŞKİN SİMÜLASYON

AK Parti	CHP	HDP	MHP
Kayıp: 24	Kayıp: 14	Kayıp: 6	Kayıp: 11
Kazanç: 25	Kazanç: 13	Kazanç: 2	Kazanç: 15
Net: 1	Net: -1	Net: - 4	Net: + 4
7 Haziran : 258	132	80	80
Senaryo: 259	131	76	84

Kazanılan Son Milletvekilliğinin Değişim Senaryosu

Bu simülasyonda partilerin son milletvekili değişiminde, önce iller bazında son seçimdeki parti oy oynaklığı partinin kendi ülke oynaklık ortalamasından düşük olduğu iller belirlenmiş, ardından 1 Kasım'da bu illerde partilerin oylarında daha fazla oynaklık gerçekleşebileceği varsayımıyla sadece bu iller simülasyona dahil edilerek olası milletvekili değişimine bakılmıştır. Bir örnek vermek gerekirse; AK Parti Adana 7 Haziran oy oynaklığı % 10,9, 2012-2015'te % 9,1. Bu durumda AK Parti'nin bu ilde son seçimde oynaklığı kendi dönemsel ortalamasının (% 9,1) üzerinde. Adana'da AK Parti'nin 1 Kasım'da oylarında son milletvekili kazanmasına (son milletvekilliğini AK Parti alacaksa) yol açacak oynaklık yaşanmayacağı varsayımıyla bu il hesaplamaya dahil edilmemektedir. Buna karşılık örneğin Adıyaman'da oynaklık ortalaması % 10,4, son seçimde % 7,4 olduğu için, bu ilde 1 Kasım'da belirgin bir oynaklık yaşanabileceği varsayımıyla Adıyaman (son milletvekili AK Parti'ye geçiyorsa) simülasyona dahil edilmiştir. Aynı yöntemle simülasyona yönelik il seçimleri 4 parti için de yapılmıştır. Buna göre, 4 parti için illerdeki oy oynaklıklarına göre göre kazanma potansiyeli yüksek olan illerde son milletvekili dağılımı incelendiğinde, oy oynaklığı temelinde yaptığımız simülasyona göre de partilerin milletvekili dağılımında çok belirgin bir değişim yaşanmıyor. AK Parti son milletvekilliği bakımından 24 ilde sonuncu milletvekilliklerini kaybederken, 25 ile kazanıyor. Bu durumda net kazancı sadece 1 milletvekilliği. Aynı senaryoya göre CHP 14 ilde sonuncu milletvekilliğini kaybediyor, 13 ilde kazanıyor, sonuçta milletvekilliğinde 1 azalma gerçekleşiyor. HDP 6 ilde sonuncu milletvekilliklerini kaybederken, 2 ilde kazanmakta. Bunun anlamı milletvekili sayısının 4 azalması. Bir önceki senaryoya paralel biçimde oynaklık üzerinden yapılan bir simülasyonda en kazançlı parti yine MHP. 11 ilde sonuncu milletvekilliklerini kaybetse

TABLO 22: MİLLETVEKİLLİKLERİNİN PARTİLER ARASINDAKİ DEĞİŞİMİ

Partiler	Milletvekili (N)	Partiler	Milletvekili (N)
AK Parti-MHP	11	MHP-AK Parti	9
AK Parti-CHP	11	CHP-AK Parti	13
AK Parti-HDP	2	HDP-AK Parti	3
CHP-MHP	1	MHP-CHP	2
MHP-HDP	-	HDP-MHP	3
CHP-HDP	-	HDP-CHP	-

de 15 ilde yeni sonuncu milletvekilliği alıp, milletvekili sayısını 4 arttırıyor.

Partilerin illerdeki oynaklık katsayıları üzerinden belirlediğimiz illerde son sıradaki milletvekilliklerinin partiler arasındaki değişimini ele aldığımızda, milletvekili değişiminin sırasıyla bu kez en fazla CHP-AK Parti, AK Parti-MHP, AK Parti-CHP ve MHP-AK Parti arasında yaşanması dikkate değer. MHP-HDP, CHP-HDP, HDP-CHP arasında ise değişim gözlenmiyor.

SONUÇ

Türkiye parti sistemi 1990'lı yıllarda yaşadığı istikrarsızlığın ardından 3 Kasım 2002 seçimleriyle başlayan yeni dönemde bu yapısal sorunu aşma konusunda bir hayli mesafe katetmiştir. Parti sistemimizdeki istikrarsızlığı inceleyen araştırmacılar konuya ilişkin oynaklık, parçalanma ve kutuplaşma üzerinde durarak, bu unsurlardan hareketle sistemin

istikrar/sızlığına dair değerlendirmelerde bulunurlar. Metodolojik olarak bir parti sistemindeki istikrarsızlığı incelerken, oynaklık, parçalanma ve kutuplaşmaya bir arada bakıp değerlendirme yapmak uzmanların tercih ettiği yaklaşımdır. Parti sistemindeki oynaklık istikrarsızlığın sadece bir boyutu olsa da, özellikle konuya ilişkin önemli ipuçları verebilir. Siyaset bilimciler Rose ve Urwin parti sistemi istikrarını oynaklık, parti oy desteği esnekliği ve parti desteği değişkeni göstergeleriyle ele alır. Bu çalışmada Türkiye parti sistemindeki istikrar/sızlık oynaklık temelinde ve yazarların kullandığı göstergeler yardımıyla önce ülke geneli, ardından iller bazında incelenmiştir. Çalışmada özellikle iller bazında yoğunlaşmamızın nedeni; Türkiye seçim coğrafyasında iller özelinde seçmen hareketliliğini oynaklık değerleri aracılığıyla derinlemesine gözlemele amacından kaynaklanmıştır.

Türkiye parti sistemi 1990'lı yıllarda yaşadığı istikrarsızlığın ardından 3 Kasım 2002 seçimleriyle başlayan yeni dönemde bu yapısal sorunu aşma konusunda bir hayli mesafe katetmiştir.

Bu çalışma parti sistemimizde oynaklığın nedenlerini tespit etmeyi değil, oynaklığın farklı boyutlarını iller örneğinde seçim coğrafyası temelinde tasvir etmeyi amaçlamıştır. Nedenlere ilişkin bir çalışma kanımızca ampirik araştırmalar ve bulguları temelinde daha açıklayıcı sonuçlar verebilir.

Gerek 1980 öncesi, gerekse 1980'lerden günümüze parti sistemindeki oynaklık değerleri özellikle Batı Avrupa parti sistemleri değerleriyle karşılaştırıldığında daha yüksektir. Bunda belirleyici olan; Türkiye'de sosyal bölünmelerdeki değişim ve siyasal gruplaşmalar aracılığıyla parti sistemine yansması, partilerle özdeşleşme duygusunun zayıflaması, as-

keri darbeler gibi tetikleyiciler, partilerin örgütsel yapılarındaki sorunlardır. 1950'lerden 1990'lara yüzde 20'ler düzeyinde seyreden oynaklık 2002'de yüzde 55'e yaklaşırsa da, daha sonra yüzde 17'den 7 Haziran'da yüzde 10'a gerilemiştir. 2002-2015 döneminde ortalama oynaklık yüzde 12,5'tir. Bunun anlamı; ilgili dönemde 100 seçmenden 12'sinin parti değiştirmesidir. Özellikle AK Parti'nin siyaset sahnesine çıkışının ardından parti sisteminde oynaklığın düşüşü sistemin belirli bir istikrarı yakaladığını göstermesi bakımından dikkate değerdir.

7 Haziran seçimleri özelinde bakıldığında, oynaklığın en yüksek düzeyde olduğu ilk 5 il Tunceli, Ağrı, Van, Muş, Iğdır'dır. Tunceli'de 2011 seçimi veri alındığında seçmenlerin %41'inin, Ağrı'da %34'ünün, Van'da %28'inin, Muş ve Iğdır'da %26'sının parti değiştirdiği görülüyor. Bu dönemde Türkiye oynaklık ortalamasının %10 olduğu dikkate alındığında, bu illerde ülke ortalamasınının 2-4 katı bir seçmen hareketliliğinin olduğu söylenebilir. Bu illerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri olduğu dikkate alındığında ve aynı illerde 2011 seçimlerinde Tunceli hariç AK Parti ve HDP çizgisinin güçlü olduğu, son seçimde AK Parti'nin aynı seçim çevrelerinde oy kaybına karşılık HDP'nin oylarını arttırması veri alındığında, seçmen tercihlerindeki hareketliliğin Kürt seçmenlerin parti değiştirmelerinden kaynaklanmış olduğu açıktır. 2002-2015 döneminde iller bazında gözlenen oynaklık bağlamında göze çarpan en önemli hususlardan biri; 2011-2015 seçimlerinde en yüksek oynaklığın gerçekleştiği 5 ilden 4'ünün 13 yıllık dönemdeki 4 seçimin ortalamasında da en yüksek seçmen hareketliliğine sahip olmasıdır ki buralarda ağırlıklı olarak Kürt seçmenlerin yerleşik olduğu dikkate alındığında, Kürt seçmenler arasında parti değiştirme konusunda hareketliliğin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Burada üzerinde önemle durulması gereken husus; söz konusu eğilimde bağımsız aday ve AK Parti'den HDP'ye yönelişin etkili olduğudur.

Oynaklık ideolojik bloklar örneğinde incelendiğinde, göze çarpan en önemli husus; son seçimde sağ bloktaki oynaklığın sola göre yaklaşık olarak iki kat fazla olmasıdır. Bunda muhtemelen AK Parti -MHP arasındaki oy geçişleri belirleyici olmuştur diyebiliriz. 7 Haziran 2015 seçimlerinde bir önceki genel seçime göre sağ blokta oynaklık ortalama %6,5'tir. Bunun anlamı; son seçimde bir önceki seçime göre sağ partilere oy veren 100 seçmenden 6 tanesi bir başka sağ partiye yönelmiştir. Sağ partiler arasındaki oynaklığın en yüksek olduğu iller sırasıyla Ağrı, Erzurum, Kilis, Iğdır ve Van'dır. Sol ideolojik bloktaki oynaklık açısından göze çarpan ilk husus; sol partilere oy veren seçmenlerin sağa göre

Özellikle AK Parti'nin siyaset sahnesine çıkışının ardından parti sisteminde oynaklığın düşüşü sistemin belirli bir istikrarı yakaladığını göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Özgür
bir toplum için...

parti değiştirme eğilimlerinin daha düşük düzeyde kalmasıdır. Nitekim sağda oynaklık oranı %6,5 iken, solda %3,8'de kalmasını buna bağlıyoruz. Bu bloktaki oynaklığı iller bazında incelediğimizde, 2011-2015 döneminde ülke genelinde oynaklığın en yüksek olduğu 5 ilden 4'ünün sol ideolojik blokta ortak iller olması ve bu illerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer almasıdır. Tunceli (%37,1), Ağrı (%18,4), Van (%15,8), Muş (%15,2) ve Kars (%15). Bu ilişkiden çıkarılabilecek sonuç; aynı illerdeki oynaklığın yüksekliğinde özellikle sol ideolojik bloktaki oy geçişkenliğinin etkili olduğudur. Kanımızca özellikle 2011'de bağımsız adaylar ve kısmen CHP'ye oy veren Kürt ve Alevi seçmenlerin 7 Haziran'da bu seçim çevrelerinde ağırlıklı olarak HDP'ye yönelmesi bu oynaklıkta belirleyici olmuştur.

Parti oy oynaklığı bakımından dikkati çeken hususlar; oynaklık değerlerinin 2002-2015 döneminde sırasıyla en yüksek HDP'ye (%17,7), ardından MHP'ye (%13,9) ait olmasıdır. AK Parti oynaklık ortalaması yüzde 9,5 iken, CHP'nin yüzde 5,5'tir. Bu veriler en sadık seçmene CHP'nin sahip olduğu şekilde yorumlanabilir. Özellikle son seçimde HDP'nin yüzde 33,7'lik bir oynaklığa sahip olması seçmenin ne ölçüde oynaklık düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmekte. Tabii ki bu durum büyük ölçüde 2011'de AK Parti ve Bağımsızları destekleyen seçmenlerin HDP'nin 7 Haziran'da parti olarak seçime katılması nedeniyle bu partiye yönelmesinden kaynaklanmaktadır.

Çalışmada 7 Haziran il oynaklık değerleriyle partilerin 2011'e göre oy artış ve azalışları karşılaştırıldığında çok belirgin biçimde partiler arasında oy kaymalarının yönü hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. 7 Haziran seçimlerinde AK Parti'den ayrılan seçmenin özellikle Doğu ve Güneydoğu illerinde HDP'ye, ülkenin diğer bölge illerinde ise MHP'ye yöneldikleri net olarak anlaşılıyor.

Parti sistemi istikrarına ilişkin incelediğimiz olgulardan biri de partilerin oy esnekliğidir. 2002-2015 döneminde partilerin en düşük ve en yüksek oy ortalamalarından yola çıkarak yaptığımız hesaplamaya göre, oy esnekliği en yüksek olan parti MHP (%7,9), en düşük olan ise CHP'dir (%5,5) AK Parti oy esnekliği yüzde 6,6, HDP çizgisinin yüzde 6,9'dur. 13 yıllık zaman dilimi içinde 4 partinin oyları hesaplanan değerler arasında salınmaktadır denilebilir. Esnekliği en yüksek olan partinin MHP oluşu, bu partinin konjonktürel olarak ve tepkisel nedenlerle (milliyetçi) oylarının artış ya da azalış şeklinde salınım göstermesindedir. Oy esnekliği en düşük parti CHP'dir. Bunun anlamı; CHP'nin oy tabanının diğer partilere göre daha yerleşik ve istikrarlı olduğudur.

Partilerin 2002-2015 döneminde oy oranlarındaki standart sapma bize partilerin oy desteği değişkeni hakkında bilgi verir. Elde ettiğimiz bulgu-

lara göre, DEHAP-HDP çizgisinin parti desteği değişkeninin ortalaması 13 yılda yapılan 4 seçimde % 3,6, CHP'nin %3,3, MHP'nin %3,1 ve AK Parti'nin % 6,8'dir. Bunun anlamı; ilgili dönemde partilerin kendi ortalamalarından en fazla sapmanın AK Parti, ardından HDP oylarında gerçekleşmiş olmasıdır.

Çalışmanın son kısmında partiler arasındaki oynaklığın partilerin milletvekili dağılımına nasıl etki edebileceğini görmek amacıyla, 2 senaryo geliştirilmiş ve ilk senaryoda 7 Haziran'da partilerin kazandığı son milletvekilliğinin, oyları bir sonraki en fazla partiye geçmesi durumunda nasıl bir dağılım tablosu ortaya çıkacağı, partiler arasındaki milletvekili geçişkenliğinin nasıl olacağı, ikinci senaryoda ise partilerin son milletvekili değişiminde, önce iller bazında son seçimdeki parti oy oynaklığı partinin kendi ülke oynaklık ortalamasından düşük olduğu iller belirlenmiş, ardından 1 Kasım'da bu illerde partilerin oylarında daha fazla oynaklık gerçekleşebileceği varsayımıyla sadece bu iller simülasyona dahil edilerek olası milletvekili değişimine bakılmıştır. Her iki senaryoya dayalı simülasyonda milletvekili sayısını arttırma bakımından en kazançlı partinin MHP, en fazla kayba uğrayan partinin HDP olduğu tespit edilmiştir. Parti il oynaklık değerleri üzerinden yaptığımız simülasyonda AK Parti 1, MHP 4 ilave milletvekilliği elde ederken, CHP 1, HDP ise 4 milletvekilliği kaybediyor. Simülasyonları referans olarak söylenebilecek olan; 1 Kasım'daki oynaklık değerleri, 13 yıllık döneme özgü ortalama değerlerden keskin bir sapma göstermediği takdirde, 1 Kasım'da partilerin milletvekili dağılımında ciddi değişim olmayacağı, bunun da sandıktan tek parti hükümetinin çıkma olasılığının düşük olduğu anlamına geldiğidir.

Simülasyonları referans olarak söylenebilecek olan; 1 Kasım'daki oynaklık değerleri, 13 yıllık döneme özgü ortalama değerlerden keskin bir sapma göstermediği takdirde, 1 Kasım'da partilerin milletvekili dağılımında ciddi değişim olmayacağı, bunun da sandıktan tek parti hükümetinin çıkma olasılığının düşük olduğu anlamına geldiğidir.

Liberal Perspektif Rapor

Sayı: 4 ■ Ekim 2015

TÜRKİYE PARTİ SİSTEMİNDE İSTİKRAR SORUNU

Tanju Tosun
Gülgün Erdoğan Tosun
Yusuf Can Gökmen

📍 Turgut Reis Caddesi.No:15/4
Mebusevleri, Çankaya / ANKARA

✉ info@ozgurlukarastirmalari.com

🌐 www.ozgurlukarastirmalari.com

☎ (312) 213 24 00

📌 ozgurlukarastirmalari

🐦 ozgurlukar

Özgür
bir
toplum
için...